Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MICHAL BOBEK
της 8ης Ιουλίου 2021 [1]

Υπόθεση C-132/20

BN,
DM,
EN
κατά
Getin Noble Bank S.A.,
παρισταμένου του:
Rzecznik Praw Obywatelskich

[αίτηση του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου, Πολωνία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 267 ΣΛΕΕ – Έννοια του όρου "δικαστήριο" – Έννοια της φράσης "που έχει συσταθεί νομίμως" – Ανεξαρτησία των δικαστών – Λυσιτέλεια των προδικαστικών ερωτημάτων – Άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ – Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Είδος εκτιμήσεως – Διαδικασία διορισμού εθνικού δικαστή – Μέτρα κάθαρσης – Ισοβιότητα των δικαστών»

I. Εισαγωγή

1. «*Κρεμάστε όλους τους δικαστές*!» Όπως θυμάται ο πρώην διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Τσεχίας, αυτή τη συμβουλή έδωσε ένας Άγγλος φιλόσοφος και πολιτικός επιστήμονας όταν ερωτήθηκε ποια ήταν η πρώτη ενέργεια που θα έπρεπε να γίνει μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων ώστε να επέλθει νομική και δικαιοδοτική μεταρρύθμιση στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη [2].

2. Το συγκυριακό μαύρο χιούμορ το οποίο συμπυκνώνεται στο παραπάνω ευφυολόγημα μπορεί ίσως να το καταλαβαίνουν καλύτερα όσοι έχουν ζήσει από πρώτο χέρι την τεράστια κοινωνική μεταρρύθμιση που συντελέστηκε στους κόλπους του πρώην κομμουνιστικού μπλοκ. Αυτοί μπορούν ενδεχομένως να αντιληφθούν καλύτερα τη φαιδρή αντίφαση της εικόνας μιας ομάδας νεόκοπων πολιτικών, των επόμενων κοινωνικών μεταρρυθμιστών, που συγκεντρώνονται γύρω από έναν σύμβουλο άρτι αφιχθέντα από τη Δύση. Όλοι τους αδημονούν να μάθουν τη θαυματουργή λύση που θα πρέπει να εφαρμοστεί όσον αφορά τους νόμους και τους δικαστές.

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

[2] Tůma, Z., «Soudce nelze novelizovat» [Οι δικαστές δεν μπορούν να τροποποιηθούν]: Kokeš, M. και Pospíšil, I. (επιμ.), *In dubio pro libertate: Úvahy nad ústavními hodexte mi a právem*. Pocta *Elišce Wagnerové u příležitosti životního jubilea*, Masarykova Univerzita, Brno, 2009, σ. 247.

Με ποιον τρόπο θα μπορούσε να μεταφερθεί η (Βελούδινη) Επανάσταση και στις τάξεις του κομμουνιστικού δικαστικού σώματος; Όμως, αντί συμβουλής, εισπράττουν ένα οριακά πνευματώδες ευφυολόγημα. Ακόμη και αν αφαιρεθεί το βίαιο στοιχείο από αυτό και εκληφθεί απλώς ως υπόδειξη για πλήρη ανανέωση των προσώπων που συγκροτούν το δικαστικό σώμα, και πάλι, στο πλαίσιο της σύνθετης πραγματικότητας μιας ευρωπαϊκής χώρας του τέλους του 20ού αιώνα η οποία βρίσκεται στο κατώφλι μιας ειρηνικής κοινωνικής μετάβασης, δεν αποτελεί παρά έναν μάλλον άχρηστο αστεϊσμό.

3. «*Περάστε όλους τους δικαστές από κόσκινο*!» Το να ακούγεται μια τέτοια προτροπή από κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης τριάντα περίπου χρόνια αργότερα, και δεκαέξι περίπου χρόνια μετά την προσχώρηση του εν λόγω κράτους μέλους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δημιουργεί μια αρκετά περίεργη αίσθηση déjà vu. Ωστόσο, σε αντίθεση με τους προσωπικούς στοχασμούς ενός πρώην ανώτερου δημοσίου λειτουργού, ο οποίος θέλησε, αναφερόμενος στην αποστροφή εκείνη, να τραβήξει την προσοχή των αναγνωστών χρησιμοποιώντας μια εντυπωσιακή φράση ως εισαγωγική πρόταση στη συμβολή του για τον τιμητικό τόμο ενός επιφανούς δικαστή που συμμετείχε στα τότε γεγονότα, η προτροπή για κοσκίνισμα των μελών του δικαστικού σώματος, στις μέρες μας, προφανώς δεν εκφράζεται εν είδει μαύρου χιούμορ. Φαίνεται να συνδέεται με μια σοβαρή επανεξέταση της τωρινής και της μελλοντικής στάσης (τουλάχιστον ορισμένων μελών) του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Πολωνία), που είναι το αιτούν δικαστήριο στην υπό κρίση υπόθεση.

4. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν περιστάσεις σχετικές με τον πρώτο διορισμό δικαστή σε κράτος μέλος, σε χρόνο κατά τον οποίο το κράτος αυτό εξακολουθούσε να βρίσκεται υπό τη διακυβέρνηση μη δημοκρατικού καθεστώτος και πριν από την προσχώρησή του στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και η διατήρηση του δικαστή αυτού στο δικαστικό σώμα ακόμη και μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος, μπορούν σήμερα να θέσουν εν αμφιβόλω την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του συγκεκριμένου δικαστή κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Με τα επόμενα ερωτήματά του, το αιτούν δικαστήριο επεκτείνει, κατ' ουσίαν, το ίδιο ερώτημα και στους μεταγενέστερους διορισμούς δικαστών στην Πολωνία, υπονοώντας ότι υπήρχαν και άλλα δικονομικά ζητήματα τα οποία θα μπορούσαν να τους έχουν επηρεάσει. Επομένως, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, στην πραγματικότητα, αν μπορεί, στο όνομα της ανεξαρτησίας των δικαστών την οποία εγγυάται το δίκαιο της Ένωσης, να ξεκινήσει μια διαδικασία «κοσκινίσματος», δυνητικώς, όλων των Πολωνών δικαστών που διορίστηκαν πριν από το 2018, στο πλαίσιο του «φιλτραρίσματος» των αναιρέσεων που ασκούνται ενώπιον του ανωτάτου εθνικού δικαστηρίου.

5. Πέραν τούτου, ανακύπτει ένα σημαντικό προκαταρκτικό ζήτημα παραδεκτού. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στην υπό κρίση υπόθεση υποβλήθηκε από δικαστή του οποίου ο πρόσφατος διορισμός αμφισβητείται έντονα. Υποστηρίζεται ότι ήταν παράτυπος και παράνομος λόγω κατάφωρης παραβιάσεως του εθνικού δικαίου. Αποτελεί λοιπόν ο δικαστής αυτός, ο οποίος επιλαμβάνεται σε μονομελή σχηματισμό του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου) και ελέγχει το παραδεκτό των αναιρέσεων που ασκούνται ενώπιον του τελευταίου, «δικαστήριο» σύμφωνα με την ερμηνεία του ως άνω όρου ως αυτοτελούς έννοιας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ;

II. Νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

6. Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ «[τ]α κράτη μέλη προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης».

7. Σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, μόνον ένα «δικαστήριο» κράτους μέλους δύναται να υποβάλει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

8. Ο τίτλος VI του Χάρτη, ο οποίος επιγράφεται «Δικαιοσύνη», περιλαμβάνει το άρθρο 47, που επιγράφεται «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου» και ορίζει τα εξής:

«Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. […]

[…]»

9. Το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές[3], όπως τροποποιήθηκε, ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.

2. Τα μέσα αυτά περιλαμβάνουν διατάξεις που δίνουν σε άτομα ή οργανισμούς που έχουν, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, ορισθεί ως έχοντες έννομο συμφέρον για την προστασία των καταναλωτών, τη δυνατότητα να προσφύγουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων ή διοικητικών οργάνων, τα οποία αποφαίνονται για το εάν συμβατικές ρήτρες, που έχουν συνταχθεί με σκοπό τη γενικευμένη χρήση έχουν καταχρηστικό χαρακτήρα και εφαρμόζουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για να πάψει η χρησιμοποίηση των ρητρών αυτών.»

B. Το εθνικό δίκαιο

10. Στη διάταξη περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται σε διάφορες διατάξεις του εθνικού δικαίου. Για τους σκοπούς των παρουσών προτάσεων, ιδιαίτερη σημασία έχει η ακόλουθη διάταξη.

[3] ΕΕ 1993, L 95, σ. 29.

11. Το άρθρο 379, σημείο 4, του Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (νόμου της 17ης Νοεμβρίου 1964 – Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας) ορίζει ότι η δίκη είναι άκυρη όταν, μεταξύ άλλων, η σύνθεση του επιληφθέντος δικαστηρίου δεν ήταν σύμφωνη με τις σχετικές νομικές διατάξεις ή αν η υπόθεση εκδικάσθηκε παρουσία δικαστή ο οποίος έπρεπε να έχει εξαιρεθεί.

12. Σύμφωνα με το άρθρο 398[9], σημείο 3, του κώδικα αυτού, η αναίρεση είναι παραδεκτή μόνον εάν, μεταξύ άλλων, η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε στο πλαίσιο άκυρης δίκης.

13. Δυνάμει του άρθρου 398[13] του ίδιου κώδικα, το Ανώτατο Δικαστήριο εξετάζει την αίτηση αναιρέσεως εντός των ορίων του αντικειμένου και των λόγων της. Εντούτοις, εντός των ορίων αυτών, το εν λόγω δικαστήριο λαμβάνει αυτεπαγγέλτως υπόψη την ακυρότητα της δίκης.

III. Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου και τα προδικαστικά ερωτήματα

14. Στις 3 Μαρτίου 2017 οι ενάγοντες της κύριας δίκης άσκησαν αγωγή κατά της εναγομένης, Getin Noble Bank S.A., ενώπιον του Sąd Okręgowy w Świdnicy (πρωτοδικείου Świdnica, Πολωνία). Οι ενάγοντες υποστήριξαν ότι η εναγομένη έπρεπε να υποχρεωθεί να τους καταβάλει, εις ολόκληρον, το ποσό των 175 107,10 πολωνικών ζλότι (PLN), πλέον νόμιμων τόκων υπερημερίας από την ημέρα καταθέσεως της αγωγής έως την ημέρα της καταβολής. Στις 3 Απριλίου 2008, οι διάδικοι συνήψαν σύμβαση ενυπόθηκου δανείου με ρήτρα υπολογισμού σε ξένο νόμισμα (ελβετικό φράγκο, στο εξής: CHF). Οι ενάγοντες επικαλέστηκαν τον καταχρηστικό χαρακτήρα της συμβατικής ρήτρας που αφορούσε τον μηχανισμό αναπροσαρμογής της πίστωσης, καθώς και της λεγόμενης ρήτρας ολοκληρωμένης ασφαλιστικής κάλυψης σε περίπτωση άρνησης σύστασης υποθήκης κατά τους πρώτους τρεις μήνες του δανεισμού.

15. Με απόφαση της 21ης Αυγούστου 2018, το Sąd Okręgowy w Świdnicy (πρωτοδικείο Świdnica) δέχθηκε εν μέρει τα αιτήματα των εναγόντων. Κήρυξε παράνομες τις συμβατικές ρήτρες της επίμαχης συμβάσεως δανείου οι οποίες παρείχαν στην τράπεζα τη δυνατότητα αυθαίρετου καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας CHF. Επιδίκασε στους ενάγοντες ποσό 16 120,12 PLN καταβλητέο εις ολόκληρον, πλέον νόμιμων τόκων υπερημερίας.

16. Κατά της ανωτέρω αποφάσεως ασκήθηκε έφεση ενώπιον του Sąd Apelacyjny we Wrocławiu (εφετείου Wrocław, Πολωνία). Το τελευταίο, με απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2019 απέρριψε την έφεση και επικύρωσε τις πραγματικές διαπιστώσεις και τη νομική εκτίμηση που περιέχονταν στην πρωτόδικη απόφαση.

17. Οι ενάγοντες άσκησαν αναίρεση κατά της αποφάσεως που εκδόθηκε επί της εφέσεως (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση) ενώπιον του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου), στο οποίο εκκρεμεί επί του παρόντος η δίκη. Το αιτούν δικαστήριο, στο παρόν στάδιο της ενώπιόν του διαδικασίας, οφείλει να ελέγξει το παραδεκτό της αιτήσεως αναιρέσεως.

18. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, βάσει του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να προβλέπουν τη δυνατότητα ασκήσεως προσφυγής (ενώπιον διοικητικής ή δικαστικής αρχής) για να κριθεί ο τυχόν καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικών ρητρών. Στην Πολωνία, ο εθνικός νομοθέτης έχει θεσπίσει σχετική ένδικη διαδικασία. Κατά συνέπεια, για να μπορεί να χαρακτηριστεί ως «δικαστήριο», το εθνικό όργανο

το οποίο εξετάζει τις υποθέσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13 πρέπει – κατά το αιτούν δικαστήριο– να πληροί τις προδιαγραφές που θέτει το δίκαιο Ένωσης, όπως έχουν διαμορφωθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου.

19. Το αιτούν δικαστήριο σημειώνει ότι στη σύνθεση του τμήματος που εξέδωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση μετείχαν ορισμένοι δικαστές των οποίων η ανεξαρτησία μπορούσε, κατά την εκτίμησή του, να αμφισβητηθεί. Τρεις εξ αυτών (οι δικαστές FO, GP και HK) είχαν διοριστεί σε θέση Εφέτη με διατάξεις του Προέδρου της Δημοκρατίας της Πολωνίας της 23ης Ιανουαρίου 1998, της 12ης Μαρτίου 2015 και της 16ης Απριλίου 2012 αντιστοίχως. Πρόκειται για διορισμούς που έλαβαν χώρα κατόπιν ψηφίσματος του Krajowa Rada Sądownictwa (Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου, Πολωνία, στο εξής: KRS) υπό συνθέσεις οι οποίες εκ των υστέρων κρίθηκαν ως αντισυνταγματικές από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο, Πολωνία). Με την απόφασή του, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) έκρινε ότι η ερμηνεία σύμφωνα με την οποία η θητεία των μελών του KRS που εκλέγονται μεταξύ των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων είναι ατομικής φύσεως αντέβαινε στο άρθρο 187, παράγραφος 3, του Συντάγματος της Πολωνικής Δημοκρατίας[4]. Ένα ακόμη προβληματικό σημείο όσον αφορά το εν λόγω καθεστώς ήταν, κατά το αιτούν δικαστήριο, το γεγονός ότι τα ψηφίσματα του KRS μπορούσαν να μην είναι αιτιολογημένα και δεν προσβάλλονταν με προσφυγή.

20. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι ένας εκ των προαναφερθέντων τριών δικαστών, ο δικαστής FO, διορίστηκε, τουλάχιστον στην πρώτη θέση του, κατά την περίοδο του κομμουνιστικού καθεστώτος. Την περίοδο εκείνη, ο τρόπος διορισμού των δικαστών, καθώς και οι ρυθμίσεις σχετικά με την εποπτεία και τη δυνατότητα παύσεώς τους, δεν συμβιβάζονταν – κατά το αιτούν δικαστήριο– με τους κανόνες που ισχύουν σε δημοκρατικό κράτος το οποίο σέβεται την αρχή του κράτους δικαίου. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά επίσης ότι οι μεταρρυθμίσεις οι οποίες επήλθαν στο πολωνικό δίκαιο μετά το 1989 δεν οδήγησαν στη διαμόρφωση αποτελεσματικών μέσων ελέγχου ούτε των διορισμών δικαστών που είχαν πραγματοποιηθεί κατά την περίοδο του κομμουνισμού ούτε των πιθανών παραβιάσεων της αρχής της ανεξαρτησίας από δικαστές.

21. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, λαμβανομένης υπόψη της αποφάσεως του Δικαστηρίου A. K. κ.λπ., υποχρεούται να ελέγξει την ανεξαρτησία των προαναφερθέντων δικαστών και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ποιο κριτήριο θα πρέπει να εφαρμόσει συναφώς.

22. Κατά συνέπεια, διατηρώντας αμφιβολίες ως προς τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να ερμηνευθούν και να εφαρμοστούν οι αρχές που απορρέουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την ανεξαρτησία του εθνικού δικαστικού σώματος, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχουν το άρθρο 2, το άρθρο 4, παράγραφος 3, το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 3, καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, [ΣΕΕ], σε συνδυασμό με το άρθρο 47, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του [Χάρτη] και με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, καθώς και το άρθρο 38 του Χάρτη, και το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της [οδηγίας 93/13], την έννοια ότι αποτελεί ανεξάρτητο, αμερόληπτο και παρέχον τα απαραίτητα εχέγγυα δικαστήριο, κατά το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το όργανο στου οποίου τη σύνθεση μετέχει

[4] Απόφαση της 20ής Ιουνίου 2017, K 5/17, OTK- A 2017.

πρόσωπο διορισθέν στη θέση δικαστή είτε για πρώτη φορά είτε εκ νέου (σε ανώτερο δικαστήριο) από πολιτικό όργανο της εκτελεστικής εξουσίας κράτους με ολοκληρωτικό, αντιδημοκρατικό, κομμουνιστικό σύστημα εξουσίας [ήτοι το Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Κρατικό Συμβούλιο της Λαϊκής Δημοκρατίας της Πολωνίας)] κατόπιν πρότασης του Υπουργού Δικαιοσύνης του κράτους αυτού, λαμβανομένων συγκεκριμένα υπόψη 1) της έλλειψης διαφάνειας των κριτηρίων του διορισμού, 2) της δυνατότητας παύσης του δικαστή ανά πάσα στιγμή, 3) του γεγονότος ότι στη διαδικασία διορισμού δεν συμμετέχουν ούτε τα όργανα της δικαστικής αυτοδιοίκησης αλλά ούτε 4) αρμόδια όργανα της κρατικής εξουσίας που προέκυψαν από δημοκρατικές εκλογές, γεγονός που θα μπορούσε να κλονίσει την εμπιστοσύνη που πρέπει να εμπνέει το δικαστικό σύστημα σε μία δημοκρατική κοινωνία;

2) Έχει σημασία για την επίλυση του ζητήματος που εκτίθεται στο ερώτημα 1 το γεγονός ότι ο διορισμός προσώπου στη θέση δικαστή σε διαδοχικές θέσεις (σε ανώτερα δικαστήρια) κατέστη δυνατός μέσω αναγνώρισης προσήκουσας περιόδου εργασίας (προϋπηρεσίας) και κατόπιν αξιολόγησης της εργασίας στη θέση στην οποία το πρόσωπο αυτό διορίστηκε τουλάχιστον για πρώτη φορά από το πολιτικό όργανο στο οποίο αναφέρεται το ερώτημα 1 και βάσει της διαδικασίας που περιγράφεται στο ερώτημα αυτό, γεγονός που θα μπορούσε να κλονίσει την εμπιστοσύνη την οποία πρέπει να εμπνέει το δικαστικό σύστημα σε μια δημοκρατική κοινωνία;

3) Έχει σημασία για την επίλυση του ζητήματος που εκτίθεται στο ερώτημα 1 το γεγονός ότι προϋπόθεση για τον διορισμό προσώπου στη θέση δικαστή σε διαδοχικές θέσεις [σε ανώτερα δικαστήρια, με την εξαίρεση του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου)] δεν ήταν η δόση όρκου για τήρηση των αξιών της δημοκρατικής κοινωνίας, αλλά η ανάληψη από τον ενδιαφερόμενο, κατά τον πρώτο του διορισμό, της υπόσχεσης να προστατεύει το πολιτικό καθεστώς κομμουνιστικού κράτους και το λεγόμενο “praworządność ludowa” (λαϊκό κράτος δικαίου), γεγονός που θα μπορούσε να κλονίσει την εμπιστοσύνη την οποία πρέπει να εμπνέει το δικαστικό σύστημα σε μια δημοκρατική κοινωνία;

4) Έχουν το άρθρο 2, το άρθρο 4, παράγραφος 3, το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 3, καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 47, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη και με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, καθώς και το άρθρο 38 του Χάρτη και το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13, την έννοια ότι αποτελεί ανεξάρτητο, αμερόληπτο και παρέχον τα απαραίτητα εχέγγυα δικαστήριο, κατά το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το όργανο στου οποίου τη σύνθεση μετέχει πρόσωπο διορισθέν στη θέση δικαστή είτε για πρώτη φορά είτε εκ νέου (σε ανώτερο δικαστήριο) κατά κατάφωρη παραβίαση των συνταγματικών διατάξεων κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω της κάλυψης με τρόπο αντίθετο προς το Σύνταγμα κράτους μέλους των θέσεων του οργάνου που επέλεξε το πρόσωπο αυτό ως υποψήφιο για τον ακόλουθο διορισμό του στη θέση δικαστή [Krajowa Rada Sądownictwa (Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο)], όπως κρίθηκε από συνταγματικό δικαστήριο κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός που θα μπορούσε κατά συνέπεια να κλονίσει την εμπιστοσύνη την οποία πρέπει να εμπνέει το δικαστικό σύστημα σε μια δημοκρατική κοινωνία;

5) Έχουν το άρθρο 2, το άρθρο 4, παράγραφος 3, το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 3, καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη και με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, καθώς και το άρθρο 38 του Χάρτη, και το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13 την έννοια ότι αποτελεί ανεξάρτητο, αμερόληπτο και παρέχον τα απαραίτητα εχέγγυα δικαστήριο, κατά το

δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το όργανο στου οποίου τη σύνθεση μετέχει πρόσωπο διορισθέν στη θέση δικαστή είτε για πρώτη φορά είτε εκ νέου (σε ανώτερο δικαστήριο), το οποίο επελέγη ως υποψήφιο για τον διορισμό του στην εν λόγω θέση σύμφωνα με διαδικασία διεξαχθείσα ενώπιον του οργάνου αξιολόγησης των υποψηφίων [Krajowa Rada Sądownictwa (Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου)], λαμβανομένου υπόψη ότι η διαδικασία αυτή δεν πληρούσε τα κριτήρια της δημοσιότητας και της διαφάνειας των κανόνων επιλογής υποψηφίων, γεγονός που θα μπορούσε να κλονίσει την εμπιστοσύνη την οποία πρέπει να εμπνέει το δικαστικό σύστημα σε μια δημοκρατική κοινωνία;

6) Έχουν το άρθρο 2, το άρθρο 4, παράγραφος 3, το άρθρο 6, παράγραφος 3, καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη και με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, καθώς και το άρθρο 38 του Χάρτη και το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13 την έννοια ότι το δικαστήριο του τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης [Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο)] υποχρεούται, για την εξασφάλιση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από πωλητές και προμηθευτές με καταναλωτές, να αξιολογεί αυτεπαγγέλτως σε κάθε στάση της δίκης εάν:

   α) το δικαστήριο για το οποίο γίνεται λόγος στο πρώτο και το τέταρτο ερώτημα πληροί τα κριτήρια ανεξάρτητου και αμερόληπτου και παρέχοντος τα απαραίτητα εχέγγυα δικαστηρίου, κατά την έννοια του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξάρτητα από την επιρροή που μπορεί να έχει η αξιολόγηση των αναφερόμενων στα ερωτήματα αυτά κριτηρίων στο περιεχόμενο της απόφασης όσον αφορά τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας και,

   β) η διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου που αναφέρεται στο πρώτο και το τέταρτο ερώτημα είναι έγκυρη;

7) Έχουν το άρθρο 2, το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 3, καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη και με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, καθώς και το άρθρο 38 του Χάρτη και το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13, την έννοια ότι οι συνταγματικές διατάξεις κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί οργάνωσης των δικαστηρίων ή διορισμού των δικαστών οι οποίες καθιστούν αδύνατη την εκτίμηση της εγκυρότητας του διορισμού δικαστή ενδέχεται, κατά το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να εμποδίζουν τη διαπίστωση της έλλειψης ανεξαρτησίας του δικαστηρίου ή του δικαστή που μετέχει στη σύνθεσή του, εξαιτίας των περιστάσεων που μνημονεύονται στο πρώτο έως πέμπτο ερώτημα;»

23. Με τη διάταξη περί παραπομπής, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) ζήτησε να εκδικαστεί η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως με ταχεία διαδικασία, δυνάμει του άρθρου 105 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

24. Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 8ης Φεβρουαρίου 2020, απορρίφθηκε το αίτημα του αιτούντος δικαστηρίου για εκδίκαση της υποθέσεως με ταχεία διαδικασία.

25. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν ο Rzecznik Praw Obywatelskich (Συνήγορος του Πολίτη, Πολωνία), η Πολωνική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Επιπλέον, οι εν λόγω μετέχοντες στη διαδικασία ανέπτυξαν προφορικώς τις παρατηρήσεις τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 2ας Μαρτίου 2021.

IV. Ανάλυση

26. Στην υπό κρίση υπόθεση, το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει ορισμένα ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ (σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ) και του άρθρου 47 του Χάρτη. Κατά τη γνώμη του, ορισμένοι από τους δικαστές που μετείχαν στην έκδοση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ενδέχεται, λόγω της διαδικασίας με την οποία διορίστηκαν για πρώτη φορά στη θέση τους, να μην πληρούν την απαίτηση περί ανεξαρτησίας η οποία απορρέει από τις ως άνω διατάξεις.

27. Με μια ενδιαφέρουσα και αναπάντεχη ανατροπή, εμπνευσμένη θαρρείς από γνωστή βιβλική ρήση [5], ο Συνήγορος του Πολίτη, και σε μικρότερο βαθμό, η Επιτροπή, αμφισβητούν την ανεξαρτησία του ίδιου του αιτούντος δικαστή ο οποίος, εν προκειμένω, επιλήφθηκε της υποθέσεως σε μονομελή σχηματισμό. Ειδικότερα, ο Συνήγορος του Πολίτη υποστηρίζει ότι ο διορισμός του συγκεκριμένου δικαστή ήταν παράνομος λόγω κατάφωρης παραβιάσεως του εθνικού δικαίου. Κατά συνέπεια, εφόσον δεν πληροί την απαίτηση περί ανεξαρτησίας, ο αιτών δικαστής δεν μπορεί, κατά τον Συνήγορο του Πολίτη, να θεωρηθεί «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

28. Φαίνεται ότι υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής στα διάφορα νομικά ζητήματα που εγείρονται άμεσα (μέσω των προδικαστικών ερωτημάτων) ή έμμεσα (λόγω των ενστάσεων απαραδέκτου) στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας: η ανεξαρτησία των δικαστών.

29. Ως εκ τούτου, θα αρχίσω τις παρούσες προτάσεις διατυπώνοντας ορισμένες εισαγωγικές παρατηρήσεις σχετικά με την έννοια της «ανεξαρτησίας των δικαστών» στην έννομη τάξη της Ένωσης (υπό Α). Εν συνεχεία, θα εξετάσω τα επιχειρήματα σχετικά με το προβαλλόμενο απαράδεκτο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως (υπό Β) και, αφού καταλήξω υπέρ του παραδεκτού, θα εξετάσω, τέλος, την ουσία των προδικαστικών ερωτημάτων (υπό Γ).

Α. Οι διαστάσεις της ανεξαρτησίας των δικαστών: το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, το άρθρο 47 του Χάρτη και το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ

30. Η ανεξαρτησία των δικαστών αποτελεί, αναμφίβολα, βασικό συστατικό της αρχής του «κράτους δικαίου». Το άρθρο 2 ΣΕΕ αναγνωρίζει την αρχή αυτή ως μία από τις «αξίες στις οποίες βασίζεται» η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η απαίτηση της ανεξαρτησίας των δικαστών καθιερώνεται επίσης, έστω και εμμέσως, σε τρεις τουλάχιστον διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης: στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και στο άρθρο 47 του Χάρτη.

31. Στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας γίνεται επίκληση και των τριών αυτών διατάξεων. Πράγματι, εκ πρώτης όψεως όλες φαίνεται να έχουν εφαρμογή εν προκειμένω. Μολονότι τούτο ασφαλώς δεν εμποδίζει την ταυτόχρονη εφαρμογή άλλων διατάξεων, ιδίως ρυθμίσεων του δικαίου της Ένωσης που διέπουν συγκεκριμένους τομείς και περιέχουν επίσης ειδικές διατάξεις για τη δικαστική προστασία [6], ή ακόμη και πράξεων του παράγωγου δικαίου που αφορούν ρητώς

[5] Κατά Ματθαίον 7:12 – «Therefore all things whatsoever ye would that men should do to you, do ye even so to them» (Βίβλος, Μετάφραση Βασιλέως Ιακώβου)(« Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιῆτε αὐτοῖς») ή σε μια πιο σύγχρονη μετάφραση «Do to others whatever you would have them do to you» (Νέα Αμερικανική Βίβλος) («Όλα όσα θέλετε να σας κάνουν οι άλλοι άνθρωποι, αυτά να τους κάνετε κι εσείς»). Πάντως, ο ίδιος «χρυσός κανόνας» συμπεριφοράς θεωρείται επίσης βασική διδαχή πολλών άλλων θρησκειών.

[6] Όπως, εν προκειμένω, το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13, στο οποίο γίνεται παραπομπή στο σημείο 9 των παρουσών προτάσεων.

την ανεξαρτησία των δικαστών[7], η σαφήνεια της διασύνδεσης των τριών αυτών βασικών διατάξεων της Συνθήκης σχετικά με την ανεξαρτησία των δικαστών είναι πράγματι πρωταρχικής σημασίας.

32. Πρώτον, η υπό κρίση αίτηση υποβλήθηκε δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το οποίο παρέχει σε κάθε «δικαστήριο κράτους μέλους» τη δυνατότητα να υποβάλλει αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο. Στο πλαίσιο αυτό, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ένα από τα κριτήρια βάσει των οποίων εξετάζεται αν το αιτούν όργανο αποτελεί «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ είναι η ανεξαρτησία του. Τούτο σημαίνει κατ' ουσίαν ότι το οικείο όργανο πρέπει να προστατεύεται από εξωτερικές παρεμβάσεις ή πιέσεις δυνάμενες να θέσουν σε κίνδυνο την ανεξάρτητη κρίση των μελών του ως προς τις διαφορές που υποβάλλονται στην κρίση τους[8].

33. Δεύτερον, η απαίτηση περί ανεξαρτησίας των δικαστηρίων απορρέει επίσης από το άρθρο 47 του Χάρτη, διάταξη η οποία κατοχυρώνει ατομικό δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και πρόσβασης σε αμερόληπτο δικαστήριο για κάθε διάδικο. Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η οδηγία 93/13, η οποία έχει καθ' ύλην εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση, παρέχει στους ενάγοντες της κύριας δίκης ατομικό δικαίωμα, με αποτέλεσμα να ενεργοποιείται η εφαρμογή του άρθρου 47 του Χάρτη.

34. Τρίτον, σε σχετικά πρόσφατη νομολογία, η οποία όμως έχει πλέον παγιωθεί, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι από την επιβαλλόμενη με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέπουν τα αναγκαία ένδικα βοηθήματα και μέσα προς κατοχύρωση πραγματικής δικαστικής προστασίας στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης προκύπτει ότι πρέπει να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία κάθε εθνικού δικαστηρίου που είναι αρμόδιο να αποφαίνεται στους εν λόγω τομείς. Όπως τόνισε το Δικαστήριο, η εγγύηση της ανεξαρτησίας είναι *συμφυής* με το δικαιοδοτικό έργο[9]. Υπό την οπτική αυτή, αρκεί η επισήμανση ότι το εθνικό όργανο που εξέδωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση –ήτοι το Sąd Apelacyjny we Wrocławiu (εφετείο Wrocław)– είναι αναμφισβήτητα δικαστήριο το οποίο έχει εξουσία να αποφαίνεται σε τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης.

35. Αυτή η «πληθώρα» νομικών βάσεων όσον αφορά την αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών αντανακλά τη συνταγματική και οικουμενικής σημασία της σε μια κοινωνία η οποία διέπεται από το κράτος δικαίου. Ωστόσο, μπορεί επίσης να προκαλέσει και σύγχυση. Ευλόγως ανακύπτει το ερώτημα αν οι σχετικές διατάξεις προβλέπουν διαφορετικά είδη «ανεξαρτησίας των δικαστών», όπερ θα σήμαινε, για παράδειγμα, ότι είναι δυνατόν κάποιο εθνικό δικαστήριο να θεωρείται ανεξάρτητο υπό το πρίσμα μίας εκ των εν λόγω διατάξεων, αλλά όχι επαρκώς ανεξάρτητο υπό το πρίσμα μιας άλλης.

7 Ορισμένες δε πράξεις του παραγώγου δικαίου τυγχάνουν ακόμη και οριζόντιας εφαρμογής, ήτοι ανεξαρτήτως οποιασδήποτε (ουσιαστικής) τομεακής ρυθμίσεως. Μολονότι προδήλως δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω, βλ., επί παραδείγματι, την απόφαση της Επιτροπής, της 13 Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση μηχανισμού για τη συνεργασία και τον έλεγχο της προόδου στη Ρουμανία όσον αφορά την επίτευξη των ειδικών στόχων αναφοράς στους τομείς της δικαστικής μεταρρύθμισης και της καταπολέμησης της διαφθοράς (ΕΕ 2006, L 354, σ. 56), την οποία εξέτασα διεξοδικά με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Asociația "Forumul Judecătorilor din România" κ.λπ. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19 και C-355/19, EU:C:2020:746, σημεία 183 έως 225).

8 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Ιουλίου 2014, Torresi (C-58/13 και C-59/13, EU:C:2014:2088, σκέψεις 17 και 18 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

9 Βλ. αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψεις 37 έως 42), και της 20ής Απριλίου 2021, Repubblika (C-896/19, EU:C:2021:311, σκέψη 51).

36. Όπως εξήγησα πιο διεξοδικά στις προτάσεις μου στην υπόθεση WB κ.λπ., δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο: στο δίκαιο της Ένωσης η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών είναι μία και ενιαία [10]. Εντούτοις, στο μέτρο που οι τρεις επίμαχες διατάξεις (το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, το άρθρο 47 του Χάρτη και άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ) διαφέρουν όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής και τον σκοπό τους, το είδος της εξετάσεως που θα διενεργηθεί προκειμένου να ελεγχθεί η τήρηση της αρχής της ανεξαρτησίας των δικαστών μπορεί να διαφέρει. Ειδικότερα, η ένταση του ελέγχου του Δικαστηρίου ως προς την τήρηση της αρχής αυτής και τα όρια των οποίων η υπέρβαση συνεπάγεται παραβίαση της ποικίλλουν [11].

37. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ επιβάλλει στα κράτη μέλη, μεταξύ άλλων, να «προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία». Επομένως, πρόκειται για διάταξη η οποία αφορά κατά κύριο λόγο τα διαρθρωτικά και τα συστημικά στοιχεία των εθνικών νομικών πλαισίων: αυτό που έχει σημασία, για τους σκοπούς του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ είναι αν το δικαιοδοτικό σύστημα κράτους μέλους συνάδει με την αρχή του κράτους δικαίου, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 ΣΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, φρονώ ότι τα κύρια στοιχεία της αναλύσεως του Δικαστηρίου είναι αυτά που αφορούν τη συνολική θεσμική και συνταγματική διάρθρωση του εθνικού δικαστικού σώματος. Τα στοιχεία τα οποία άπτονται της εκάστοτε συγκεκριμένης περίπτωσης μπορεί συχνά να είναι ενδεικτικά ενός ευρύτερου ζητήματος, αλλά δεν είναι από μόνα τους καθοριστικής σημασίας.

38. Το όριο του οποίου η υπέρβαση συνεπάγεται παράβαση της προαναφερθείσας διατάξεως είναι μάλλον υψηλό. Πράγματι, το κρίσιμο ζήτημα είναι αν το ή τα προβλήματα που έχουν περιέλθει σε γνώση του Δικαστηρίου είναι πιθανόν να απειλήσει ή να απειλήσουν την εύρυθμη λειτουργία του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, θέτοντας έτσι σε κίνδυνο την ικανότητα του οικείου κράτους μέλους να παρέχει στους πολίτες τα αναγκαία ένδικα βοηθήματα και μέσα.

39. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ περιέχει έκτακτο μέσο προστασίας για έκτακτες περιπτώσεις. Ο σκοπός του δεν είναι να καλύψει όλα τα πιθανά ζητήματα που ενδέχεται να ανακύψουν αναφορικά με τις εθνικές δικαστικές αρχές, ούτε, κατά μείζονα λόγο, μεμονωμένες περιπτώσεις προβαλλόμενης εσφαλμένης ερμηνείας ή εφαρμογής εθνικών διατάξεων σε έννομη τάξη η οποία κατά τα λοιπά είναι υγιής και πληροί τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης. Παράβαση του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ συντρέχει μόνον όταν πρόκειται για πολύ σοβαρές και/ή συστημικές πλημμέλειες, ως προς τις οποίες η εσωτερική έννομη τάξη είναι απίθανο να παράσχει επαρκές μέσο προστασίας.

40. Αντιστρόφως, το άρθρο 47 του Χάρτη είναι διάταξη η οποία κατοχυρώνει ατομικό δικαίωμα κάθε διαδίκου –σε πραγματική προσφυγή και δίκαιη δίκη– και τυγχάνει εφαρμογής μόνον όταν μια υπόθεση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη. Υπό το πρίσμα αυτό, η διαπίστωση της «ανεξαρτησίας» ενός δικαστηρίου, στο πλαίσιο του άρθρου 47 του Χάρτη, απαιτεί λεπτομερή εκτίμηση όλων των κρίσιμων στην εκάστοτε περίπτωση περιστάσεων. Ζητήματα που συνδέονται με διαρθρωτικά ή συστημικά γνωρίσματα του εθνικού δικαστικού συστήματος ασκούν επιρροή μόνον στον βαθμό που ενδέχεται να έχουν αντίκτυπο στη συγκεκριμένη διαδικασία.

41. Ο έλεγχος του Δικαστηρίου όσον αφορά την ανεξαρτησία του οικείου δικαιοδοτικού οργάνου είναι, στο πλαίσιο αυτό, μέτριας εντάσεως: δεν συνιστούν όλες οι παραβιάσεις του δικαίου παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη. Προς τούτο, απαιτείται να υπάρχει ορισμένος βαθμός σοβαρότητας. Εντούτοις, εφόσον συντρέχει ο απαιτούμενος βαθμός σοβαρότητας, το γεγονός

[10] Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-748/19 έως C-754/19, EU:C:2021:403, σημεία 161 και 162.

[11] Όπ.π., σημεία 163 έως 169.

αυτό αρκεί για να στοιχειοθετηθεί παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη, διότι δεν χρειάζεται να πληρούται καμία άλλη προϋπόθεση προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός του ατομικού δικαιώματος που απορρέει από το δίκαιο της Ένωσης. Ειδικότερα, δεν είναι αναγκαίο η διαπιστωθείσα παράβαση να είναι συστημικού χαρακτήρα ή να έχει συνέπειες που να εκτείνονται πέραν της προκειμένης περιπτώσεως.

42. Τέλος, μολονότι εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο, το άρθρο 267 ΣΛΕΕ επιδιώκει διαφορετικό στόχο και σκοπό, τους οποίους θα εξετάσω στην επόμενη ενότητα. Τούτου δοθέντος, η κεντρική διαπίστωση της ενότητας αυτής των παρουσών προτάσεων συνίσταται στο ότι, μολονότι η έννοια της «ανεξαρτησίας των δικαστών» στο δίκαιο της Ένωσης είναι μία και μόνον, οι συγκεκριμένοι παράγοντες που θα ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της εκάστοτε περιπτώσεως, καθώς και η κρισιμότητά τους, ο βαθμός της σημασίας τους και η αντίστοιχη βαρύτητά τους θα διαφέρουν, λογικά, ανάλογα με τη διάταξη υπό το πρίσμα της οποίας εγείρεται και εξετάζεται το ζήτημα της ανεξαρτησίας.

Β. Επί του παραδεκτού

43. Σχετικά με το παραδεκτό της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως έχουν προβληθεί διάφορα επιχειρήματα. Ορισμένα εξ αυτών αφορούν το ζήτημα αν το όργανο που υπέβαλε την παρούσα αίτηση μπορεί να θεωρηθεί «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ (υπό 1), ενώ άλλα αφορούν τη λυσιτέλεια των προδικαστικών ερωτημάτων (υπό 2). Θα τα εξετάσω με τη σειρά.

1. Είναι το αιτούν δικαστήριο «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ;

44. Ο Συνήγορος του Πολίτη προβάλλει ένσταση απαραδέκτου της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στηριζόμενος στον διορισμό του δικαστή ο οποίος υπέβαλε τα προδικαστικά ερωτήματα έχοντας επιληφθεί της υποθέσεως σε μονομελή σχηματισμό. Ειδικότερα, ο Συνήγορος του Πολίτη επισημαίνει ότι ο αιτών δικαστής διορίστηκε με διάταξη του Προέδρου της Δημοκρατίας, και ότι αποδέχθηκε τον διορισμό παρά το γεγονός ότι το σχετικό ψήφισμα του KRS (της 28ης Αυγούστου 2018) είχε ανασταλεί προσωρινώς από το Naczelny Sąd Administracyjny (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Πολωνία) (διατάξεις της 27ης Σεπτεμβρίου 2018 και της 8ης Οκτωβρίου 2018). Επιπλέον, ο Συνήγορος του Πολίτη ισχυρίζεται ότι ο αιτών δικαστής διορίστηκε κατόπιν προσωπικής και, κατά τον Συνήγορο του Πολίτη, παράνομης παρεμβάσεως του Πολωνού Υπουργού Δικαιοσύνης/Γενικού Εισαγγελέα της Πολωνίας, με τον οποίο ο εν λόγω δικαστής διατηρεί πολύ στενή σχέση, έχοντας μάλιστα κατά το παρελθόν εργαστεί για εκείνον.

45. Επί της βάσεως αυτής, ο Συνήγορος του Πολίτη εκτιμά ότι ο αιτών δικαστής δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, εκφράζει αμφιβολίες ως προς το αν, για τους σκοπούς της ως άνω διατάξεως, το αιτούν όργανο μπορεί i) να θεωρηθεί ως δικαστήριο *που έχει συσταθεί νομίμως* και ii) πληροί την απαίτηση περί *ανεξαρτησίας*.

46. Η Επιτροπή υποστηρίζει επίσης ότι οι περιστάσεις υπό τις οποίες διορίστηκε ο αιτών δικαστής –και οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου[12]– υποδηλώνουν ότι συνέτρεχε κατάφωρη παράβαση των κανόνων κράτους μέλους που διέπουν τους διορισμούς των δικαστών. Εντούτοις, η Επιτροπή φαίνεται να φρονεί ότι, στο στάδιο αυτό, δεν έχει ακόμη αποδειχθεί πλήρως ότι ο αιτών δικαστής δεν πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

47. Κατ' αποτέλεσμα συντάσσομαι με την άποψη της Επιτροπής –όσον αφορά το παραδεκτό του αιτήματος– έστω και με διαφορετική αιτιολογία. Πράγματι, οι λόγοι που στηρίζουν το συμπέρασμά μου επί του σημείου αυτού δεν σχετίζονται με τις *περιστάσεις* της υποθέσεως, όπως οι προβαλλόμενοι από την Επιτροπή, αλλά μάλλον με τη σημασία των ίδιων των *εννοιών*. Η απάντηση που προτείνω επ' ουδενί προκύπτει από εκτίμηση της νομιμότητας του διορισμού του ίδιου του αιτούντος δικαστή, ζήτημα για το οποίο διατηρώ σοβαρές αμφιβολίες. Αντιθέτως, κατά τη γνώμη μου, η συνδρομή της προϋποθέσεως της ύπαρξης «δικαστηρίου» εξεταζόταν ανέκαθεν και πρέπει να εξακολουθήσει να εξετάζεται με σημείο αναφοράς το ίδιο το *όργανο*, και όχι σε σχέση με τα *άτομα* τα οποία μετέχουν στη σύνθεση του οργάνου που υπέβαλε την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

48. Στο πλαίσιο της αναπτύξεως του σκεπτικού επί του οποίου στηρίζω το ως άνω συμπέρασμα, θα αρχίσω σκιαγραφώντας την παραδοσιακή προσέγγιση του Δικαστηρίου όσον αφορά την εν λόγω εξέταση (υπό α) και εν συνεχεία θα εκθέσω τους λόγους για τους οποίους καταλήγω ότι η ίδια προσέγγιση πρέπει να ακολουθείται ακόμη και στο πλαίσιο εξαιρετικών περιπτώσεων όπως η προκείμενη (υπό β).

α) Ένα (ανεξάρτητο) όργανο (που έχει συσταθεί νομίμως)

49. Ο όρος «δικαστήριο» όπως χρησιμοποιείται στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ αποτελεί αυτοτελή έννοια του δικαίου της Ένωσης και πρέπει να ορίζεται ανεξάρτητα από τυχόν ονομασίες και χαρακτηρισμούς του εθνικού δικαίου. Για τον σκοπό αυτό, το Δικαστήριο παραδοσιακά εφαρμόζει τα κριτήρια της αποφάσεως Dorsch: ελέγχει, δηλαδή, αν έχει συσταθεί νομίμως, τη μονιμότητά του, τον δεσμευτικό χαρακτήρα της δικαιοδοσίας του, τον κατ' αντιμωλίαν χαρακτήρα της ενώπιόν του διαδικασίας, την εκ μέρους του εφαρμογή κανόνων δικαίου, καθώς και την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του[13].

50. Στο πλαίσιο του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, η έννοια του «δικαστηρίου» έχει *λειτουργικό* χαρακτήρα: χρησιμεύει στον προσδιορισμό των εθνικών οργάνων τα οποία –στον βαθμό που ασκούν δικαιοδοτική λειτουργία– μπορούν να αποτελέσουν *συνομιλητές* του Δικαστηρίου στο πλαίσιο διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής. Η εν λόγω διαδικασία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του θεσπιζόμενου από τις Συνθήκες δικαιοδοτικού συστήματος, το οποίο, καθιερώνοντας τον διάλογο μεταξύ του Δικαστηρίου και των δικαστηρίων των κρατών μελών, αποσκοπεί στη διασφάλιση της ενότητας της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, καθιστώντας, επομένως, δυνατή τη διασφάλιση της συνοχής, της πλήρους αποτελεσματικότητάς του και της αυτονομίας

[12] Υπόθεση C-487/19, W.Ż. (ΕΕ 2019, C 337, σ. 4). Με τις προτάσεις του στην υπόθεση εκείνη, ο γενικός εισαγγελέας E. Tanchev κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι διορισμοί δικαστών στους οποίους προέβη ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κατά παράβαση της αναστολής της διαδικασίας διορισμού με διάταξη του Naczelny Sąd Administracyjny (Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου) συνιστούσαν πρόδηλη και εσκεμμένη παράβαση των κανόνων του εθνικού δικαίου, η οποία συνιστά κατάφωρη καταστρατήγηση της διαδικασίας διορισμού των δικαστών (EU:C:2021:289, σημεία 87 έως 89).

[13] Απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1997, Dorsch Consult (C-54/96, EU:C:1997:413, σκέψη 23). Πιο πρόσφατα, βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020, Land Hessen (C-272/19, EU:C:2020:535, σκέψη 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

του, καθώς και, εν τέλει, του ιδιάζοντος χαρακτήρα του δικαίου που θεσπίζουν οι Συνθήκες [14]. Ο δικαστικός αυτός διάλογος έχει συνταγματική σημασία, καθώς, όπως καθίσταται σαφές από το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, το Δικαστήριο και τα δικαστήρια των κρατών μελών ενεργούν, έκαστο εντός της αρμοδιότητάς του, ως «θεματοφύλακες» της έννομης τάξεως της Ένωσης [15].

51. Επομένως, στο μέτρο που η έννοια του «δικαστηρίου» αποσκοπεί στη διάκριση μεταξύ των οργάνων που ενεργούν υπό *δικαιοδοτική* ιδιότητα και των οργάνων που ενεργούν υπό άλλη ιδιότητα, η ανάλυση του ζητήματος αν εθνικό όργανο πληροί τα κριτήρια της αποφάσεως Dorsch πρέπει κατ' ανάγκη να επικεντρώνεται σε ζητήματα διαρθρωτικού και θεσμικού χαρακτήρα. Συναφώς, καθοριστική σημασία έχει η φύση του *οργάνου*, η θέση που κατέχει καθώς και η λειτουργία την οποία επιτελεί εντός του θεσμικού πλαισίου των κρατών μελών [16].

52. Αντιστρόφως, ουδέποτε διερευνήθηκε στο πλαίσιο της ανάλυσης αυτής κατά πόσον συγκεκριμένα *άτομα* (ένα ή περισσότερα) τα οποία υπηρετούν στο εν λόγω θεσμικό όργανο και μετέχουν στον δικαστικό σχηματισμό που υπέβαλε την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως πληρούν, έκαστο ατομικά, τα κριτήρια της αποφάσεως Dorsch. Η ανάλυση επικεντρωνόταν ανέκαθεν στο αιτούν όργανο [17], ακόμη και στις περιπτώσεις στις οποίες συγκροτούνταν από ένα και μόνον πρόσωπο [18].

53. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά τον έλεγχο των δύο συγκεκριμένων κριτηρίων της αποφάσεως Dorsch τα οποία ενδέχεται να προβληματικά στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως: δηλαδή το να πρόκειται για δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως, καθώς και το να είναι ανεξάρτητο.

54. Πρώτον, όσον αφορά το *κριτήριο* του να πρόκειται για δικαστήριο «*που έχει συσταθεί νομίμως*», σύμφωνα με την (όντως όχι ιδιαιτέρως πλούσια) νομολογία, για να πληρούται το συγκεκριμένο κριτήριο, εκείνο το οποίο πρέπει να προβλέπεται στο δίκαιο κράτους μέλους είναι το ίδιο το αιτούν όργανο όπου υπηρετούν τα συγκεκριμένα πρόσωπα που υπέβαλαν την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως. Σκοπός του κριτηρίου αυτού ήταν ανέκαθεν να αποκλείεται το παραδεκτό προδικαστικών παραπομπών από όργανα που έχουν συσταθεί βάσει συμβάσεων (ιδίως ορισμένες μορφές διαιτητικών οργάνων) [19].

55. Επί παραδείγματι, στην εμβληματική απόφαση Nordsee, το Δικαστήριο επικέντρωσε την ανάλυσή του στη νομική βάση από την οποία εκπήγαζε η δραστηριότητα του αιτούντος οργάνου (διαιτητικού δικαστηρίου συσταθέντος με σύμβαση μεταξύ των μερών) και έκρινε ότι το τελευταίο δεν είχε δικαιοδοτικό χαρακτήρα, λαμβανομένων υπόψη των ασθενών δεσμών μεταξύ της διαιτητικής διαδικασίας και του συστήματος παροχής έννομης προστασίας μέσω των τακτικών

[14] Πρβλ. πρόσφατη απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) (C-824/18, EU:C:2021:153, σκέψη 90 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[15] Πρβλ. γνωμοδότηση 1/09 (Συμφωνία περί δημιουργίας ενοποιημένου συστήματος επιλύσεως διαφορών σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας) (EU:C:2011:123, σκέψη 66).

[16] Βλ., επίσης, προτάσεις μου στην υπόθεση Pula Parking (C-551/15, EU:C:2016:825, σημεία 85 και 86), καθώς και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Torresi (C-58/13 και C-59/13, EU:C:2014:265, σημείο 53).

[17] Αρχής γενομένης ήδη από αποφάσεις όπως αυτή της 30ής Ιουνίου 1966, Vaassen-Göbbels (61/65, EU:C:1966:39, σ. 273), δεν είναι τυχαίο ότι η ορολογία που χρησιμοποιείται αναφέρεται παγίως σε «όργανο» («organisme» στη γαλλική γλώσσα· «Einrichtung» στη γερμανική).

[18] Ήδη, επί παραδείγματι, απόφαση της 11ης Ιουνίου 1987, X (14/86, EU:C:1987:275, σκέψεις 6 και 7), σχετικά με αίτηση προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε Ιταλός Pretore που είχε επιληφθεί σε μονομελή σχηματισμό σύνθεση και ενεργούσε, κατ' ουσίαν, σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας, ως ανακριτής.

[19] Για μια γενική επισκόπηση, βλ., επί παραδείγματι, Broberg, M. και Fenger, N., *Preliminary References to the European Court of Justice*, 2η έκδ., Oxford University Press, Οξφόρδη, 2014, σ. 61 και 62.

δικαστηρίων στο κράτος μέλος[20]. Παρόμοια προσέγγιση ακολουθήθηκε σε πιο πρόσφατες υποθέσεις, όπου το Δικαστήριο εξέτασε ζητήματα σχετικά με την ίδια τη φύση των καθηκόντων του αιτούντος οργάνου[21].

56. Είναι αληθές ότι ο τρόπος με τον οποίο το Δικαστήριο εξετάζει τη φύση του αιτούντος οργάνου έχει εξελιχθεί και ότι ο έλεγχός του έχει γίνει, στο πρόσφατο παρελθόν, αυστηρότερος[22]. Ίσως δεν μπορεί πλέον να υποστηριχθεί, όπως είχε καυστικά παρατηρήσει ο γενικός εισαγγελέας D. Ruiz-Jarabo Colomer σε ένα διάσημο απόσπασμα προτάσεών του μερικά χρόνια πριν, ότι «[π]ρόκειται για περιστασιακή νομολογία, πολύ ελαστική και ανεπαρκώς συστηματική, το περίγραμμα της οποίας είναι τόσο ευρύ ώστε θα μπορούσε να δοθεί απάντηση ακόμη και σε προδικαστικό ερώτημα του Sancho Panza, κυβερνήτη της νήσου Barataria»[23]. Εντούτοις έχει συγχρόνως διατηρηθεί (ορθώς) κάποια ελαστικότητα, προκειμένου να επιτρέπεται σε εθνικά όργανα τα οποία ασκούν *πράγματι* δικαιοδοτική λειτουργία να κάνουν χρήση της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής, ανεξαρτήτως του ονόματος ή του χαρακτηρισμού που δίδεται στα όργανα αυτά βάσει του εθνικού δικαίου[24].

57. Φρονώ ότι η προσέγγιση αυτή δικαιολογείται κατά μείζονα λόγο αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το κριτήριο «της νόμιμης συστάσεως» για τους σκοπούς του άρθρου 267 ΣΛΕΕ εκφράζεται, σε πολλές γλώσσες, με όρους που παραπέμπουν στην «εκ του νόμου προέλευση» του οργάνου που υποβάλλει την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως[25]. Τούτο αναδεικνύει για μία ακόμη φορά το γεγονός ότι το βασικό ζήτημα είναι αν το όργανο *ιδρύθηκε* βάσει εθνικής νομοθεσίας και όχι αν ο συγκεκριμένος σχηματισμός εντός του οργάνου στη συγκεκριμένη περίπτωση ενεργεί σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Επομένως, ο πολυσήμαντος χαρακτήρας του αγγλικού όρου «law» –ο οποίος μπορεί να αναφέρεται τόσο σε νομοθεσία (νομοθέτημα) όσο και σε ένα σύστημα κανόνων[26]– μπορεί να είναι παραπλανητικός στο παρόν πλαίσιο.

58. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο καλείται κατ' ουσίαν να επεκτείνει περαιτέρω το κριτήριο της «συστάσεως με νόμο» για τους σκοπούς του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Υπό την έννοια αυτή, το ανωτέρω κριτήριο δεν θα σήμαινε πλέον απλώς ότι το αιτούν *όργανο* έχει συσταθεί νομίμως, δηλαδή *από τη νομοθεσία* και όχι με σύμβαση, αλλά επιπλέον θα απαιτούσε να εξετάζεται κατά πόσον ο συγκεκριμένος *δικαστής* που υποβάλλει τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως έχει *διοριστεί νομίμως*, καθώς και οποιοδήποτε άλλο στοιχείο το οποίο ενδεχομένως αφορά τη νομιμότητα της λειτουργίας του οργάνου.

59. Κατά τη γνώμη μου, μια τέτοια εξέλιξη δεν θα ήταν εύλογη. Όπως εκτέθηκε ανωτέρω όσον αφορά την επίμαχη έννοια, το τι σημαίνει δικαστήριο «που έχει συσταθεί νομίμως», στο πλαίσιο των κριτηρίων του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, ήταν ανέκαθεν κάτι ρευστό. Βεβαίως, υφίσταται μια έννοια

[20] Απόφαση της 23ης Μαρτίου 1982 (102/81, EU:C:1982:107, σκέψεις 7 έως 16).

[21] Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 12ης Ιουνίου 2014, Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta (C-377/13, EU:C:2014:1754, σκέψη 24)· της 17ης Ιουλίου 2014, Torresi (C-58/13 και C-59/13, EU:C:2014:2088, σκέψη 20)· καθώς και της 6ης Οκτωβρίου 2015, Consorci Sanitari del Maresme (C-203/14, EU:C:2015:664, σκέψη 18).

[22] Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 9ης Οκτωβρίου 2014, TDC (C-222/13, EU:C:2014:2265, σκέψεις 27 έως 38), και της 21ης Ιανουαρίου 2020, Banco de Santander (C-274/14, EU:C:2020:17, ιδίως σκέψη 55).

[23] Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα D. Ruiz-Jarabo Colomer στην υπόθεση De Coster (C-17/00, EU:C:2001:366, σημείο 14).

[24] Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Ιουλίου 2014, Torresi (C-58/13 και C-59/13, EU:C:2014:2088, σκέψεις 15 έως 30), καθώς και διάταξη της 23ης Οκτωβρίου 2018, Conseil départemental de l'ordre des chirurgiens-dentistes de la Haute-Garonne (C-296/18, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2018:857, σκέψη 6). Γενικότερα, ως προς το ζήτημα αυτό και με περαιτέρω παραπομπές, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Ministerstwo Sprawiedliwości (C-55/20, EU:C:2021:500, σημεία 31 έως 62).

[25] Βλ., μεταξύ άλλων, τον γερμανικό («gesetzliche Grundlage der Einrichtung»), τον ισπανικό («origen legal»), τον γαλλικό («origine légale»), τον ιταλικό («origine legale») και τον πορτογαλικό (origem legal) όρο.

[26] Όπως υπενθύμισε πρόσφατα το Δικαστήριο σε υπόθεση στην οποία ανέκυψε, καίτοι σε άλλο πλαίσιο, παρόμοια ερμηνευτική προβληματική, βλ. απόφαση της 15ης Μαρτίου 2017, Al Chodor (C-528/15, EU:C:2017:213, σκέψη 31).

η οποία έχει την ίδια (ή πολύ παρόμοια) ονομασία, ήτοι «δικαστήριο […] νομίμως λειτουργούν», και αποτελεί μέρος της εξετάσεως του κατά πόσον συντρέχει προσβολή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη στην εκάστοτε υπόθεση για τους σκοπούς του άρθρου 6, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΣΔΑ)[27], όπως έχει πλέον κατ' ουσίαν ενσωματωθεί στο άρθρο 47 του Χάρτη[28].

60. Εντούτοις, όπως προκύπτει από τις ανωτέρω διευκρινίσεις[29], ο σκοπός των δύο διατάξεων, αφενός, του άρθρου 47 του Χάρτη και, αφετέρου, του άρθρου 267 ΣΛΕΕ διαφέρουν. Πράγματι, ο προσδιορισμός των κατάλληλων συνομιλητών του Δικαστηρίου στο πλαίσιο του δικαστικού διαλόγου, υπό την έννοια του ποια όργανα κράτους μέλους μπορούν να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο, διαφέρει από τη διαπίστωση παραβιάσεων της νόμιμης συνθέσεως της έδρας σε κάθε χωριστή υπόθεση προς τον σκοπό της προστασίας ατομικών δικαιωμάτων που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης. Στη δεύτερη περίπτωση, η εξέταση της νομιμότητας της συνθέσεως της έδρας πρέπει φυσικά να φθάνει στο επίπεδο της κάθε χωριστής υποθέσεως, ενώ αυτό δεν ισχύει κατ' ανάγκην ως προς την πρώτη.

61. Επομένως, δεν θα ήταν και πολύ συνετή ως προσέγγιση η απλή και μηχανική «αντιγραφή και επικόλληση» της έννοιας του δικαστηρίου «που έχει […] συσταθεί νομίμως» από το άρθρο 47 του Χάρτη στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ, απλώς επειδή οι δύο διατάξεις φαίνονται σε μεγάλο βαθμό όμοιες, χωρίς όμως να λαμβάνονται δεόντως υπόψη το διαφορετικό περιεχόμενο και ο διαφορετικός σκοπός τους.

62. Δεύτερον, όσον αφορά το *κριτήριο της ανεξαρτησίας* σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί επανειλημμένως ότι το κριτήριο απαιτεί «την ύπαρξη *κανόνων*, ιδίως όσον αφορά τη σύνθεση του οργάνου, τον διορισμό των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους, καθώς και τους λόγους εξαιρέσεως και παύσεως των μελών του, ώστε οι πολίτες να μην έχουν καμία εύλογη αμφιβολία ως προς το ανεπηρέαστο του εν λόγω οργάνου από εξωγενή στοιχεία και ως προς την ουδετερότητά του έναντι των αντικρουόμενων συμφερόντων»[30]. Το Δικαστήριο έχει επίσης διευκρινίσει ότι, κατ' αρχήν, δεν απόκειται στο ίδιο να συναγάγει ότι οι εθνικές διατάξεις οι οποίες εξασφαλίζουν την ανεξαρτησία των δικαστηρίων μπορούν να εφαρμόζονται κατά τρόπο που αντιβαίνει προς τις αρχές οι οποίες κατοχυρώνονται στην εσωτερική έννομη τάξη ή προς τις αρχές κράτους διεπομένου από το κράτος δικαίου[31].

63. Κατά συνέπεια, η ανάλυση του Δικαστηρίου –και επί του ζητήματος αυτού– εστιάζει στο νομικό πλαίσιο και στις εγγυήσεις που αυτό προβλέπει, για την προστασία της ικανότητας των δικαστών να ασκούν το λειτούργημά τους ελεύθεροι από κάθε μορφή (άμεσων ή έμμεσων, πραγματικών ή δυνητικών) πιέσεων[32]. Το ενδιαφέρον επικεντρωνόταν ανέκαθεν στο κατά πόσον το όργανο που υποβάλλει την προδικαστική παραπομπή είναι ανεξάρτητο από διαρθρωτικής

[27] Απόφαση του ΕΔΔΑ της 1ης Δεκεμβρίου 2020, Guðmundur Andri Ástráðsson κατά Ισλανδίας (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418 §§ 229 έως 234), όπως επιβεβαιώθηκε προσφάτως με την απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Μαΐου 2021, Xero Flor w Polsce sp. Z o.o. κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2021:0507JUD000490718 §§ 243 έως 247).

[28] Πλέον προσφάτως, βλ. επί παραδείγματι, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα E. Tanchev στην υπόθεση W.Ż. (υπόθεση C-487/19, EU:C:2021:289, σημεία 70 έως 80).

[29] Σημεία 36 έως 42 των παρουσών προτάσεων.

[30] Βλ., πλέον προσφάτως, απόφαση της 20ής Απριλίου 2021, Repubblika (C-896/19, EU:C:2021:311, σκέψη 53 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Η υπογράμμιση δική μου.

[31] Απόφαση της 4ης Φεβρουαρίου 1999, Köllensperger και Atzwanger (C-103/97, EU:C:1999:52, σκέψη 24). Η εν λόγω νομολογία απηχεί την προσέγγιση του ΕΔΔΑ επί του ζητήματος, βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 6ης Νοεμβρίου 2018, Ramos Nunes de Carvalho e Sá κατά Πορτογαλίας (CE:ECHR:2018:1106JUD005539113 § 186).

[32] Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 24ης Μαΐου 2016, MT Højgaard και Züblin (C-396/14, EU:C:2016:347, σκέψεις 22 έως 32).

απόψεως από αμφότερα τα μέρη της ενώπιόν του διαφοράς[33], καθώς και από κάθε εξωτερική καθοδήγηση, λόγω παραδείγματος χάριν της υπαγωγής του, από θεσμικής απόψεως, στη Διοίκηση[34].

64. Επί παραδείγματι, σε πρόσφατη υπόθεση, ορισμένοι μετέχοντες στη διαδικασία διατύπωσαν αμφιβολίες ως προς το αν ο αιτών δικαστής, επιλαμβανόμενος σε μονομελή σχηματισμό, πληρούσε τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας της Ένωσης για τον λόγο ότι –στον βαθμό που το προδικαστικό ερώτημα αφορούσε την κατάσταση των Ιταλών ειρηνοδικών– φυσικά είχε συμφέρον στην έκβαση της διαφοράς. Ωστόσο, το Δικαστήριο, αφού εξέτασε τους κρίσιμους εσωτερικούς κανόνες, απέρριψε τη σχετική ένσταση και έκρινε παραδεκτή την παραπομπή. Διαπίστωσε ότι οι Ιταλοί ειρηνοδίκες «ασκούν τα καθήκοντά τους με πλήρη αυτονομία, με την επιφύλαξη των πειθαρχικών κανόνων, και χωρίς εξωτερικές πιέσεις ικανές να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους». Χωρίς να διερωτηθεί ως προς τη συγκεκριμένη κατάσταση του αιτούντος δικαστή, το Δικαστήριο προσέθεσε ότι «τα στοιχεία […] δεν δίνουν λαβή για αμφιβολίες ως προς το ότι ο ειρηνοδίκης ικανοποιεί [το κριτήριο] της ιδρύσεως της θέσεώς του με νόμο»[35].

β) Η αξία ενός διαρκούς διαλόγου

65. Εν ολίγοις, τυχόν νέα ερμηνεία του όρου «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, η οποία θα υποχρέωνε το Δικαστήριο να εξετάσει τη συγκεκριμένη κατάσταση των προσώπων που μετέχουν στα εν λόγω εθνικά όργανα θα ήταν αντίθετη τόσο προς τη φύση όσο και προς τον σκοπό της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής. Σε αντίθεση με το άρθρο 47 του Χάρτη, και ενδεχομένως, εάν η υπόθεση εμφανίζει ορισμένο βαθμό σοβαρότητας, και με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, η ανάλυση βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αφορούσε πάντοτε απλώς τον προσδιορισμό των κατάλληλων θεσμικών συνομιλητών του Δικαστηρίου και όχι τη νομιμότητα καθενός από τα επιμέρους στοιχεία της διαδικασίας ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Πράγματι, η διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής είναι, σε κάποιο βαθμό, διαδικασία τυποποιημένη και, ως εκ τούτου, τυπική: το άρθρο 267 ΣΛΕΕ καθιερώνει διάλογο μεταξύ των δικαιοδοτικών *οργάνων* και όχι μεταξύ των *ατόμων* από τα οποία αυτά απαρτίζονται.

66. Θα προσθέσω τέσσερις επιπλέον συστημικού χαρακτήρα λόγους για τους οποίους φρονώ ότι αυτό πρέπει να ισχύει, ακόμη και σε αρκετά προβληματικές περιπτώσεις όπως η υπό κρίση.

67. Πρώτον, θα ήταν αντιφατικό (και αντιπαραγωγικό) εκ μέρους του Δικαστηρίου να αρνηθεί κατηγορηματικώς να προχωρήσει σε δικαστικό διάλογο με όργανα τα οποία, πράγματι, τουλάχιστον επισήμως, ασκούν δικαιοδοτικά καθήκοντα σε εθνικό επίπεδο και ζητούν συνδρομή για την ερμηνεία και την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης στη διαφορά της οποίας έχουν επιληφθεί. Περιττό να επισημάνω στο πλαίσιο αυτό ότι η απάντηση του Δικαστηρίου στα ερωτήματά τους είναι δεσμευτική τόσο για το αιτούν δικαστήριο όσο και για άλλα εθνικά

33 Απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2006, Wilson (C-506/04, EU:C:2006:587, σκέψη 49).

34 Όπερ σημαίνει ότι τα όργανα τα οποία επιλαμβάνονται διοικητικών προσφυγών δεν μπορούν να υποβάλουν στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ –βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 30ής Μαρτίου 1993, Corbiau (C-24/92, EU:C:1993:118, σκέψεις 15 έως 17), ή της 30ής Μαΐου 2002, Schmid (C-516/99, EU:C:2002:313, σκέψεις 34 έως 38).

35 Απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Governo della Repubblica italiana (Καθεστώς των Ιταλών Ειρηνοδικών) (C-658/18, EU:C:2020:572, ιδίως σκέψεις 43 και 55). Πρβλ. με προηγούμενες υποθέσεις –οι οποίες αφορούν κατ' ουσίαν το ίδιο ζήτημα– όπου το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση ως απαράδεκτη, αλλά αποκλειστικά και μόνον επειδή το αιτούν δικαστήριο ήταν, κατά το εθνικό δίκαιο, προδήλως αναρμόδιο. Μολονότι κάποιοι εκ των μετεχόντων στη διαδικασία είχαν εγείρει το ζήτημα της αμεροληψίας, το Δικαστήριο δεν αναφέρθηκε καν σε αυτό με τις διατάξεις του: βλ. διατάξεις της 6ης Σεπτεμβρίου 2018, Di Girolamo (C-472/17, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2018:684), και της 17ης Δεκεμβρίου 2019, Di Girolamo (C-618/18, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2019:1090).

δικαστήρια που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν τα ίδια νομικά ζητήματα [36]. Ως εκ τούτου, με την υποβολή αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το αιτούν δικαστήριο δεσμεύεται να ακολουθήσει τη δοθείσα από το Δικαστήριο ερμηνεία των διατάξεων της Ένωσης που ενδεχομένως τυγχάνουν εφαρμογής στην εκάστοτε υπόθεση.

68. Δεύτερον, η ύπαρξη (προβαλλόμενων, ενδεχόμενων ή πιθανών) ζητημάτων ως προς τη νομική και την ηθική ακεραιότητα του εθνικού δικαστή ή δικαστών που αποφαίνονται σε συγκεκριμένη υπόθεση δεν στερεί από τους *διαδίκους* το ατομικό δικαίωμά τους σε ορθή εφαρμογή των οικείων διατάξεων της Ένωσης. Ως εκ τούτου, θεωρώ ότι μια θεσμική και γενική προσέγγιση της έννοιας του «δικαστηρίου» στο πλαίσιο του άρθρου 267 ΣΛΕΕ συνάδει περισσότερο με το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής το οποίο κατοχυρώνεται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 47 του Χάρτη.

69. Τρίτον, στην πράξη, το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα μέσα για να προβαίνει σε αξιολόγηση της αμεροληψίας και της ηθικής ακεραιότητας συγκεκριμένων δικαστών σε εθνικό επίπεδο υπό τη μορφή εκτιμήσεως του παραδεκτού βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Πέραν του γεγονότος ότι κάτι τέτοιο απαιτεί ερμηνεία των εφαρμοστέων εθνικών διατάξεων, καθώς και του γεγονότος ότι η αποδεικτική ισχύς ενδεχόμενων πραγματικών στοιχείων και η ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου πιθανόν να αμφισβητηθούν από τους διαδίκους, το κρίσιμο στοιχείο εξακολουθεί να είναι ότι θα έπρεπε να πραγματοποιείται εμπεριστατωμένη και ενδελεχής εξέταση κατά το στάδιο του παραδεκτού. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το βάσιμο μιας αιτιάσεως που θα προβαλλόταν βάσει είτε του άρθρου 47 του Χάρτη είτε του άρθρου 19 ΣΕΕ θα είχε ήδη εξεταστεί κατά το στάδιο του παραδεκτού και επομένως η ανάλυση θα καθίστατο κατά κάποιον τρόπο κυκλική [37].

70. Τέλος, τέταρτον, υπάρχει το ζήτημα της οριζόντιας συνοχής της νομολογίας του Δικαστηρίου. Υπό κανονικές συνθήκες, σε πολλούς, εμού συμπεριλαμβανομένου, θα προκαλούσε κατάπληξη το να υποστηρίζεται ότι το Δικαστήριο θα έπρεπε να εκτιμά την «ποιότητα» των επιμέρους δικαστών εθνικού δικαστηρίου που υποβάλλει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκειμένου να δεχθεί ή να απορρίψει την αίτηση αυτή. Είναι οι δικαστές που υπέβαλαν την αίτηση νομοταγείς πολίτες που ασκούν τα καθήκοντά τους με την απαιτούμενη ακεραιότητα; Υφίσταται, στη συγκεκριμένη περίπτωση, κάποια πιθανή σύγκρουση συμφερόντων; Μπορεί δικαστής κατά του οποίου εκκρεμεί πειθαρχική διαδικασία να υποβάλει αίτηση σε άλλη υπόθεση; Τι ισχύει για δικαστή ύποπτο για διαφθορά, κατά του οποίου έχει ήδη κινηθεί ποινική έρευνα, χωρίς όμως αυτός να έχει τεθεί επισήμως σε διαθεσιμότητα; Οφείλει το Δικαστήριο να εξετάσει όλα αυτά τα ερωτήματα, στο πλαίσιο ενός «φιλτραρίσματος» των αιτήσεων που υποβάλλονται βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ;

71. Τα τελευταία χρόνια, ιδίως λόγω της κρίσης που διέρχεται το κράτος δικαίου σε αρκετά κράτη μέλη, το Δικαστήριο υποχρεώθηκε όχι μόνο να αναπτύξει τη νομολογία του προκειμένου να παράσχει καθοδήγηση ως προς καταστάσεις και σενάρια που λίγοι θα μπορούσαν να φανταστούν, αλλά και να διαμορφώσει εξαιρέσεις από τους κανονικά εφαρμοζόμενους κανόνες εξαιτίας της ύπαρξης μη φυσιολογικών περιπτώσεων. Όπως έχω εξηγήσει με άλλη αφορμή, δεν βλέπω να υφίσταται κίνδυνος να θεωρηθεί ότι υιοθετούνται «δύο μέτρα και δύο σταθμά» στις περιπτώσεις αυτές, δεδομένου ότι πρόκειται για αντικειμενικά διαφορετικές καταστάσεις [38].

[36] Γενικώς επί του ζητήματος αυτού, και με παραπομπές στη συναφή νομολογία, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe (C-620/17, EU:C:2019:340, σημεία 59 έως 62).

[37] Διεξοδικά σχετικά με παρεμφερή ζητήματα που ανέκυψαν στο πλαίσιο της αποφάσεως της 9ης Ιουλίου 2020, Land Hessen (C-272/19, EU:C:2020:535), βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση WB κ.λπ. (σημεία 115 έως 120).

[38] Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση WB κ.λπ., σημείο 154.

72. Εντούτοις, εν προκειμένω, ζητείται κατ' ουσίαν από το Δικαστήριο να επανερμηνεύσει γενικώς εφαρμοζόμενα κριτήρια της αποφάσεως Dorsch –τα οποία έχουν οριζόντια εφαρμογή σε όλες τις υποθέσεις ανεξαρτήτως του δικαιοδοτικού οργάνου κράτους μέλους– και να διευρύνει την εμβέλειά τους και τα επιχειρήματα (των μετεχόντων στη διαδικασία) που μπορούν να προβληθούν ήδη στο στάδιο του παραδεκτού βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Για όλους τους λόγους που εξέθεσα στο μέρος αυτό των παρουσών προτάσεων, φρονώ ότι κάτι τέτοιο ούτε απαιτείται ούτε και είναι αναγκαίο, ακόμη και όσον αφορά περιπτώσεις τόσο εξαιρετικές όσο η επίμαχη εν προκειμένω.

73. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι οι ενδεχόμενες πλημμέλειες της διαδικασίας διορισμού του δικαστή ο οποίος υπέβαλε την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στην υπό κρίση υπόθεση [39], και/ή οι προσωπικοί και επαγγελματικοί δεσμοί που διατηρούσε με τον Υπουργό Δικαιοσύνης/Γενικό Εισαγγελέα [40], δεν πρέπει να συνεπάγονται το απαράδεκτο της υπό κρίση αιτήσεως.

74. Ωστόσο, το ως άνω συμπέρασμα συνοδεύεται από δύο σημαντικές επιφυλάξεις.

75. Πρώτον, επισημαίνεται ότι το συμπέρασμά μου, το οποίο αφορά τους ειδικούς σκοπούς του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, ουδόλως σημαίνει ότι το αιτούν δικαστήριο έχει νόμιμη σύνθεση και/ή ότι, πιο συγκεκριμένα, ο αιτών δικαστής έχει διοριστεί νομίμως. Πράγματι, τα όσα προέβαλε ο Συνήγορος του Πολίτη είναι κατά τη γνώμη μου ιδιαιτέρως ανησυχητικά. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο αν οι αιτιάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη εξετασθούν εντός του ευρύτερου θεσμικού και συνταγματικού πλαισίου –το οποίο γνωρίζει καλά το Δικαστήριο– σχετικά με την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Πολωνία.

76. Εντούτοις, τα στοιχεία αυτά θα μπορούσαν, κατά περίπτωση, να είναι κρίσιμα στο πλαίσιο της εκτιμήσεως της ανεξαρτησίας του αιτούντος δικαστηρίου βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και/ή του άρθρου 47 του Χάρτη, και θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι έχει σημειωθεί παράβαση αμφοτέρων αυτών των διατάξεων. Αντιθέτως, όπως εξήγησα παραπάνω, τα εν λόγω στοιχεία κανονικά δεν ασκούν επιρροή όταν κρίνεται αν ένα εθνικό όργανο συνιστά «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Η άποψη ότι επίσημοι θεσμικοί εταίροι θα πρέπει να εξακολουθούν να έχουν μεταξύ τους διάλογο, έστω και αν ένας εξ αυτών μπορεί να διατηρεί σοβαρές αμφιβολίες ως προς τα προσόντα ορισμένων από τα πρόσωπα που απαρτίζουν τον άλλον, στηρίζεται σε λόγους οι οποίοι διαφέρουν κατά πολύ από την αποδοχή και την έγκριση, έστω σιωπηρή, του τελευταίου.

77. Δεύτερον, δεν αποκλείω ότι θα μπορούσε ενδεχομένως να συναχθεί διαφορετικό συμπέρασμα αν η σημασία των στοιχείων που αφορούν την προσωπική κατάσταση ενός ή περισσοτέρων δικαστών εθνικού δικαστηρίου που υποβάλλουν επισήμως αίτηση βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ δεν περιοριζόταν μόνον στο ή στα συγκεκριμένα άτομα αλλά είχε αντίκτυπο στη συνολική λειτουργία του εθνικού οργάνου στο οποίο ανήκουν οι δικαστές. Εντούτοις, σε μια τέτοια περίπτωση, η ανάλυση και η εξέταση θα επικεντρώνονταν στο αιτούν *όργανο*, και ως εκ τούτου θα ακολουθούσε τη λογική της αποφάσεως Dorsch και τη θεσμική προσέγγιση που προτείνεται

[39] Χάριν πληρότητας, χωρίς ωστόσο, κατά την άποψή μου, να επηρεάζεται η κρίση επί της παρούσας υποθέσεως, θα μπορούσε να προστεθεί ότι η ύπαρξη διαδικαστικών πλημμελειών στην εν λόγω διαδικασία διορισμού επιβεβαιώθηκε, μετά την επ' ακροατηρίου συζήτηση στην υπό κρίση υπόθεση, με τις αποφάσεις του Naczelny Sąd Administracyjny (Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου) της 6ης Μαΐου 2021, II GOK 2/18, II GOK 3/18, II GOK 5/18, II GOK 6/18 και II GOK 7/18. Εξαιτίας των διαδικαστικών αυτών πλημμελειών, το ως άνω δικαστήριο ακύρωσε τις επίμαχες αποφάσεις του KRS, χωρίς ωστόσο να αποφανθεί επί του κύρους των αποφάσεων του Προέδρου της Δημοκρατίας περί του διορισμού των οικείων δικαστών.

[40] Σχετικά με τα προβλήματα που προκύπτουν, υπό το πρίσμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη, από αυτήν την «ανίερη συμμαχία» λόγω της διπλής ιδιότητας, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση WB κ.λπ., ιδίως σημεία 178 έως 192.

με τις παρούσες προτάσεις. Η υιοθέτηση θεσμικής προσεγγίσεως για την εκτίμηση των κριτηρίων της αποφάσεως Dorsch δεν σημαίνει ότι η θεσμική *συγκυρία* δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Βεβαίως, σε κάποιον βαθμό, κάθε θεσμικό όργανο είναι το συσσωμάτωμα των ατόμων που το απαρτίζουν. Ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα που συναπαρτίζουν ένα (κατά τεκμήριο) δικαιοδοτικό όργανο έχουν διοριστεί στο δικαστικό σώμα προφανώς εντάσσεται σε αυτή τη συγκυρία.

78. Η κατάσταση αυτή θα μπορούσε να ανακύψει, επί παραδείγματι, στην περίπτωση δικαιοδοτικού οργάνου που είναι δέσμιο ή τελεί υπό ομηρεία σε κράτος μέλος και, ως εκ τούτου, πολύ απλά δεν μπορεί πλέον να χαρακτηρίζεται ως «δικαστήριο». Θα μπορούσε να ανακύψει σε περίπτωση που η συσσώρευση ζητημάτων σχετικών, επί παραδείγματι, με τους διορισμούς στο ως άνω (επισήμως δικαιοδοτικό) όργανο, με την ύπαρξη πολιτικής επιρροής στις αποφάσεις του ή και με άλλα στοιχεία αποκαλύπτει τη λειτουργία ενός μηχανισμού στο πλαίσιο του οποίου δεν υφίσταται πλέον ανεξάρτητο δικαιοδοτικό όργανο άξιο να φέρει αυτόν τον τίτλο. Στις προαναφερθείσες περιπτώσεις, ωστόσο, θα πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι *ένα τέτοιο όργανο* δεν μπορεί πλέον να θεωρείται «δικαστήριο», ακόμη και στο πλαίσιο της πλέον επιεικούς προσεγγίσεως του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί πλέον να έχει σχέσεις μαζί του. Τότε το όργανο αυτό θα αποκλειόταν εντελώς από κάθε διάλογο.

79. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, καταλήγω ότι, για τους σκοπούς της παρούσας διαδικασίας, ο μονομελής σχηματισμός του Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) μπορεί να εξακολουθεί να θεωρείται «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

2. Είναι η παραπομπή «λυσιτελής» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ;

80. Ένα άλλο ζήτημα σχετικό με το παραδεκτό της υποθέσεως που ανέκυψε στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας αφορά τη «λυσιτέλεια» (ή την «αναγκαιότητα») των προδικαστικών ερωτημάτων.

81. Κατά πάγια νομολογία, ο δικαιολογητικός λόγος της προδικαστικής παραπομπής δεν έγκειται στη διατύπωση συμβουλευτικών γνωμών επί γενικών ή υποθετικών ζητημάτων, αλλά στην *ανάγκη* αποτελεσματικής επίλυσης μιας ένδικης διαφοράς[41]. Στο πλαίσιο αυτό, ο εθνικός δικαστής, ο οποίος έχει επιληφθεί της διαφοράς της κύριας δίκης και φέρει την ευθύνη για τη δικαστική απόφαση που πρόκειται να εκδοθεί, είναι αποκλειστικώς αρμόδιος να εκτιμήσει, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες της υπόθεσης, τόσο αν η προδικαστική απόφαση είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και αν τα ερωτήματα που υποβάλλει στο Δικαστήριο είναι λυσιτελή[42].

82. Συνεπώς, τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης είναι, κατά τεκμήριο, λυσιτελή: το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που έχει υποβάλει εθνικό δικαστήριο μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή, ακόμη, όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί[43].

[41] Πρβλ. απόφαση της 28ης Μαρτίου 2017, Rosneft (C-72/15, EU:C:2017:236, σκέψη 194 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[42] Βλ. απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2020, Openbaar Ministerie (Πλαστογραφία) (C-510/19, EU:C:2020:953, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[43] Όπ.π., σκέψη 26.

83. Ειδικότερα, όσον αφορά το κριτήριο της λυσιτέλειας/αναγκαιότητας, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, αυτό προϋποθέτει ότι η απόφαση η οποία θα εκδοθεί από το αιτούν δικαστήριο *θα λαμβάνει υπόψη* την απάντηση που θα δοθεί με την προδικαστική απόφαση [44].

84. Συναφώς, στην απόφαση Miasto Łowicz –μια πρόσφατη απόφαση στο πλαίσιο της οποίας τέθηκαν, όπως και στην υπό κρίση υπόθεση, ζητήματα σχετικά με το κράτος δικαίου– το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι, για να διαπιστωθεί η λυσιτέλεια για τους σκοπούς του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, πρέπει να υφίσταται μεταξύ της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί το αιτούν δικαστήριο και των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης των οποίων ζητείται η ερμηνεία σύνδεσμος «τέτοιος ώστε η ερμηνεία αυτή να ανταποκρίνεται σε αντικειμενική ανάγκη για την απόφαση την οποία πρέπει να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο» [45]. Κατά το Δικαστήριο, τέτοιος σύνδεσμος υφίσταται όταν: i) η διαφορά συνδέεται επί της ουσίας με το δίκαιο της Ένωσης· ii) το ερώτημα αφορά την ερμηνεία δικονομικού χαρακτήρα διατάξεων του δικαίου της Ένωσης οι οποίες ενδέχεται να τυγχάνουν εφαρμογής· ή iii) η απάντηση που ζητείται από το Δικαστήριο φαίνεται δυνάμενη να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που να καθιστά δυνατή την επίλυση δικονομικών ζητημάτων του εθνικού δικαίου προκειμένου να αποφανθεί επί της ουσίας [46].

85. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν εμπίπτει στις δύο πρώτες κατηγορίες, δεδομένου ότι δεν υφίσταται ουσιαστική ή δικονομική διάταξη της Ένωσης η οποία να τυγχάνει εφαρμογής στην υπόθεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου και για την ερμηνεία ή το κύρος της οποίας το αιτούν δικαστήριο να διατηρεί αμφιβολίες. Αληθεύει ότι το αιτούν δικαστήριο επικαλείται το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13, καθώς και το άρθρο 38 του Χάρτη, ως διατάξεις που ενδέχεται να έχουν επίσης εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης. Εντούτοις, χρειάζεται μεγάλη φαντασία και μια μακρά σειρά λογικών αλμάτων για να φτάσει κανείς από το περιεχόμενο των εν λόγω διατάξεων στην ουσία των ζητημάτων που θέτει κατ' ουσίαν το αιτούν δικαστήριο.

86. Εν πάση περιπτώσει, φαίνεται ότι η υπό κρίση υπόθεση εμπίπτει όντως στην τρίτη κατηγορία. Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να δώσει απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα, προκειμένου να επιλύσει δικονομικό ζήτημα του εθνικού δικαίου, προτού μπορέσει να αποφανθεί επί της ουσίας της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί.

87. Σύμφωνα με στοιχεία που προέκυψαν στην πορεία της παρούσας διαδικασίας, η εξέταση των αιτήσεων αναιρέσεως ενώπιον του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου) πραγματοποιείται, κατά κανόνα, σε δύο στάδια. Στο πρώτο στάδιο, το δικαστήριο αυτό, επιλαμβανόμενο σε *μονομελή σχηματισμό*, εξετάζει το παραδεκτό της αιτήσεως αναιρέσεως. Δυνάμει του άρθρου 398[9], παράγραφος 1, σημείο 3, του πολωνικού Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (στο εξής: πολωνικός ΚΠολΔ), η αίτηση αναιρέσεως είναι παραδεκτή μόνον αν, μεταξύ άλλων, η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε κατόπιν άκυρης δίκης. Σύμφωνα με το άρθρο 379, σημείο 4, του πολωνικού ΚΠολΔ, η δίκη είναι άκυρη όταν, μεταξύ άλλων, η σύνθεση του επιληφθέντος δικαστηρίου δεν ήταν σύμφωνη με τις σχετικές νομικές διατάξεις ή αν η υπόθεση εκδικάσθηκε παρουσία δικαστή ο οποίος έπρεπε να έχει εξαιρεθεί. Μόνον εφόσον η αίτηση αναιρέσεως κριθεί παραδεκτή, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο), αποφαινόμενο σε *τριμελή δικαστικό σχηματισμό*, εξετάζει το βάσιμο της αιτήσεως αναιρέσεως σε επόμενο στάδιο.

[44] Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψη 24), και της 19ης Ιουνίου 2018, Gnandi (C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψη 31).

[45] Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Miasto Łowicz και Prokurator Generalny (C-558/18 και C-563/18, EU:C:2020:234, σκέψη 48).

[46] Όπ.π., σκέψεις 49 έως 51.

88. Όπως διευκρίνισαν η Πολωνική Κυβέρνηση και η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο δικαστής που ελέγχει το παραδεκτό της αιτήσεως αναιρέσεως πρέπει να διαπιστώσει τη συνδρομή μίας εκ των τεσσάρων προϋποθέσεων παραδεκτού, τις οποίες προβλέπει το άρθρο 398[9], παράγραφος 1, του πολωνικού ΚΠολΔ, για να μπορέσει να προχωρήσει η εκδίκαση της υποθέσεως. Προς τούτο, ο δικαστής που είναι αρμόδιος για το προκαταρκτικό αυτό στάδιο θα πρέπει να εκδώσει ειδική και χωριστή απόφαση επί του παραδεκτού, θετική ή αρνητική, ολοκληρώνοντας με τον τρόπο αυτό το στάδιο της προκαταρκτικής εκτιμήσεως.

89. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι τα προδικαστικά ερωτήματα είναι αλυσιτελή για την απόφαση που πρόκειται εκδώσει το αιτούν δικαστήριο. Πράγματι, το ζήτημα της ορθής συνθέσεως του δικαστηρίου του οποίου η απόφαση υπόκειται σε αναιρετικό έλεγχο συνιστά έναν εκ των λόγων αναιρέσεων. Ως εκ τούτου, το ως άνω ζήτημα πρέπει να εκτιμάται από το αιτούν δικαστήριο, ενδεχομένως και αυτεπαγγέλτως, το δε συμπέρασμα που θα εξαχθεί επ' αυτού πρέπει να αιτιολογείται χωριστά. Επομένως, το ζήτημα αυτό συνιστά πράγματι προκαταρκτικό ζήτημα συμβατότητας του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης, το οποίο το αιτούν δικαστήριο οφείλει να εξετάσει προκειμένου να μπορέσει εν συνεχεία να αποφανθεί αν η αίτηση αναιρέσεως είναι ή όχι παραδεκτή.

90. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι τα προδικαστικά ερωτήματα είναι *λυσιτελή* και, ως εκ τούτου, παραδεκτά, διότι η απάντηση του Δικαστηρίου στα ερωτήματα αυτά θα παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τη δυνατότητα να αποφανθεί επί υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί.

Γ. Επί της ουσίας

91. Με τα ερωτήματά του –ορισμένα εκ των οποίων μπορούν να εξεταστούν από κοινού– το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει ορισμένες αμφιβολίες ερμηνευτικού χαρακτήρα ως προς την αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών, η οποία απορρέει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ και το άρθρο 47 του Χάρτη. Μολονότι, με τα ερωτήματά του, το αιτούν δικαστήριο επικαλείται πολλές άλλες διατάξεις, εκτιμώ ότι η χωριστή ανάλυση όλων εκείνων των διατάξεων δεν θα διαφώτιζε περαιτέρω όσον αφορά τα ζητήματα που εγείρονται.

92. Τα ζητήματα που τέθηκαν από το αιτούν δικαστήριο αφορούν, πρώτον, το είδος της αναλύσεως –το ίδιο διακρίνει δύο μορφές, την in abstracto και την in concreto– την οποία οφείλει να διενεργήσει προκειμένου να διαπιστώσει αν έχει τηρηθεί η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών. Η σχετική προβληματική διαπερνάει ολόκληρη την υπόθεση και διατρέχει πολλά από τα ζητήματα που εγείρονται. Επομένως θα το εξετάσω πρώτο, στις εισαγωγικές παρατηρήσεις μου (υπό 1). Στη συνέχεια, και υπό το πρίσμα αυτό, θα προχωρήσω στα συγκεκριμένα ερωτήματα που υποβλήθηκαν. Κατ' αρχάς, θα εξετάσω αν ορισμένα πραγματικά περιστατικά σχετικά με τον πρώτο διορισμό, σε θέση δικαστή, των προσώπων που ασκούν δικαιοδοτικά καθήκοντα μπορούν να θέσουν εν αμφιβόλω την ανεξαρτησία τους κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη, είτε πρόκειται για διορισμό που έλαβε χώρα την περίοδο του κομμουνιστικού καθεστώτος (υπό 2) είτε σε μεταγενέστερο στάδιο, στο πλαίσιο των φερόμενων ως προβληματικών δικονομικών συστημάτων που ακολούθησαν έως το 2018 (υπό 3). Τέλος, θα εξετάσω τις αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου ως προς το αν υποχρεούται, κατ' αρχήν, να εξετάζει αυτεπαγγέλτως ζητήματα που αφορούν την ανεξαρτησία και αν η αρχή της ισοβιότητας των δικαστών θα μπορούσε να αποτελεί εμπόδιο συναφώς (υπό 4).

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις: εκτίμηση της ανεξαρτησίας των δικαστών

93. Με τα προδικαστικά ερωτήματα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει πρωτίστως τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εκτιμάται η τήρηση της αρχής της ανεξαρτησίας των δικαστών. Προκειμένου να γίνουν καλύτερα κατανοητά τα ζητήματα που εγείρονται από το αιτούν δικαστήριο, πρέπει να υπομνησθούν εν συντομία οι αμφιβολίες τις οποίες διατύπωσε σχετικά το αιτούν δικαστήριο.

94. Στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο σημειώνει ότι το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές, με την προγενέστερη νομολογία του, ότι, προκειμένου να διαπιστωθεί αν εθνικό δικαστήριο είναι «ανεξάρτητο», πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, μεταξύ άλλων, ο τρόπος διορισμού των μελών του και η θητεία τους. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, ανεξαρτήτως του συνταγματικού προτύπου που επιλέγεται για τον διορισμό, «εξακολουθεί να είναι αναγκαίο να διασφαλισθεί ότι οι ουσιαστικές προϋποθέσεις και οι όροι της διαδικασίας για την έκδοση των αποφάσεων περί διορισμού δεν θα μπορούν να προκαλέσουν στους πολίτες, μετά τον διορισμό των ενδιαφερομένων, εύλογες αμφιβολίες ως προς το ανεπηρέαστο των οικείων δικαστών από εξωτερικά στοιχεία και ως προς την ουδετερότητά τους έναντι των αντιπαρατιθέμενων συμφερόντων» [47].

95. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επ' αυτού ότι, με την απόφαση A. K. κ.λπ., το Δικαστήριο έκρινε κατ' ουσίαν ότι οι προβαλλόμενες παραβιάσεις της αρχής της ανεξαρτησίας πρέπει να εξετάζονται σε συνάρτηση με όλα τα κρίσιμα στοιχεία και λαμβανομένων υπόψη των ειδικών λόγων και σκοπών που τυχόν προβάλλονται προς δικαιολόγηση των επίμαχων μέτρων. Η σημασία των κρίσιμων στοιχείων δεν πρέπει να αξιολογείται αυτοτελώς και μεμονωμένα, αλλά να εκτιμάται εντός του ευρύτερου νομικού και θεσμικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται [48].

96. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο εξηγεί ότι το ίδιο δεν είναι βέβαιο ως προς τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να διενεργείται η ανάλυση της τήρησης της αρχής της ανεξαρτησίας. Ειδικότερα, κατά το αιτούν δικαστήριο, η εκτίμηση θα μπορούσε να πραγματοποιείται in abstracto ή in concreto. Όσον αφορά τη συγκεκριμένη περίπτωση της υποθέσεως της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο εξηγεί ότι μια in abstracto εκτίμηση θα συνεπαγόταν ότι κάθε περίπτωση διορισμού δικαστή με πλημμελή διαδικασία θα δημιουργούσε προβληματισμό, ανεξάρτητα από τον αντίκτυπο που το γεγονός αυτό θα είχε στην εκάστοτε υπόθεση. Επομένως, η θέση, η συμπεριφορά και η σταδιοδρομία κάθε συγκεκριμένου δικαστή που μετέχει στη σύνθεση δικαστικού σχηματισμού δεν θα ασκούσε επιρροή στο πλαίσιο αυτό. Αντιθέτως, η τήρηση της αρχής της ανεξαρτησίας θα μπορούσε να ελέγχεται in concreto, πράγμα που θα απαιτούσε να αποδειχθεί η ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ της παράνομης διαδικασίας διορισμού του δικαστή και του πραγματικού ή δυνητικού αντικτύπου στην έκβαση της εκάστοτε υποθέσεως.

97. Κατά την άποψή μου, το πρόβλημα που εκθέτει το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να στηρίζεται σε μια κατά κάποιον τρόπο αποσπασματική ερμηνεία της προαναφερθείσας αποφάσεως του Δικαστηρίου. Το αιτούν δικαστήριο απομονώνει μία μόνον πτυχή της αποφάσεως A. K. κ.λπ. και, εν συνεχεία, χωρίς να αναφέρεται στο πλαίσιο και στον σκοπό της εκτιμήσεως αυτής, προβαίνει σε μια ψευδή διάκριση παρουσιάζοντας την ανάλυση in abstracto και την ανάλυση in concreto ως

[47] Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, A. K. κ.λπ. (Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-585/18, C-624/18 και C-625/18, EU:C:2019:982, σκέψεις 127 και 130 έως 134 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία) (στο εξής: απόφαση A. K. κ.λπ.).

[48] Απόφαση A. K. κ.λπ. (σκέψεις 152 και 153).

αλληλοαποκλειόμενες. Κατά την άποψή μου, εξεταζόμενες εντός του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται, οι δύο αυτές προσεγγίσεις δεν είναι εναλλακτικές, αλλά αντιθέτως είναι συμπληρωματικές ή ακόμη και σωρευτικές.

98. Πρώτον, αναφερόμενο σε «όλες τις κρίσιμες περιστάσεις», το Δικαστήριο δεν απέκλεισε κανένα είδος και καμία κατηγορία κρίσιμων στοιχείων. Κατά τη γνώμη μου, το Δικαστήριο απλώς άφησε να εννοηθεί ότι, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως της δικαστικής ανεξαρτησίας (ή της έλλειψής της), ενδεχομένως να μην είναι αρκετή μόνο η θεωρητική εξέταση του τι προβλέπει ο νόμος[49]. Εκείνο που συχνά χρειάζεται να διερευνηθεί επιπλέον είναι τι συμβαίνει στην πράξη κατά την εφαρμογή των σχετικών κανόνων[50]. Κατά συνέπεια, μπορούν και, κατά περίπτωση, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο τα τυπικού και θεσμικού χαρακτήρα στοιχεία (τα οποία είναι βασικά για μια ανάλυση in abstracto), όσο και τα ειδικότερα και σχετικά με τη συγκεκριμένη υπόθεση στοιχεία (τα οποία βρίσκονται στο επίκεντρο μιας αναλύσεως in concreto).

99. Λαμβανομένης υπόψη της ποικιλίας των περιπτώσεων στις οποίες θα μπορούσε να τεθεί ζήτημα ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος, είναι αδύνατο να προσδιοριστεί εκ των προτέρων ποια κατηγορία στοιχείων θα πρέπει να έχει μεγαλύτερη βαρύτητα. Η σημασία των εν λόγω στοιχείων –τα οποία, επαναλαμβάνω, πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να αξιολογούνται από κοινού– εξαρτάται προφανώς από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκάστοτε υποθέσεως.

100. Επιπλέον, εξίσου σημαντικοί παράγοντες είναι το συνολικό *πλαίσιο* εντός του οποίου λειτουργούν οι κανόνες και ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται ή αλληλεπιδρούν με άλλους κανόνες και φορείς. Η ανεξαρτησία (ή η έλλειψή της) προϋποθέτει εξ ορισμού την ύπαρξη κάποιας σχέσεως: πρόκειται για ανεξαρτησία ή εξάρτηση από κάτι ή από κάποιον. Ως εκ τούτου, για να χρησιμοποιήσω μια μεταφορά, η εκτίμησή της δεν μπορεί να περιοριστεί στη μικροσκοπική μελέτη μίας φέτας σαλαμιού, χωρίς να συνεκτιμηθεί το υπόλοιπο μπαστούνι του σαλαμιού, ο τρόπος και ο συνήθης τόπος αποθηκεύσεώς του, η απόσταση και η σχέση του με άλλα αντικείμενα στον χώρο αποθηκεύσεως και χωρίς καν να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι στη γωνία του δωματίου καραδοκεί κάποιο μεγάλο σαρκοφάγο ζώο.

101. Δεύτερον, και αυτό είναι ίσως ακόμη πιο σημαντικό, είναι απλώς αδύνατο να καθοριστεί εκ των προτέρων ένα γενικώς ισχύον κριτήριο για την εκτίμηση της ανεξαρτησίας των δικαστών *ασχέτως* της εφαρμοστέας στην εκάστοτε υπόθεση διάταξη της Ένωσης. Το να επιχειρήσει κάποιος να πει γενικά και κατηγορηματικά πότε ακριβώς ένα συγκεκριμένο δικαστήριο θα είναι «ανεξάρτητο», χωρίς να γνωρίζει ούτε τον *σκοπό* για τον οποίο διατυπώνεται το ερώτημα –ήτοι αν υποβάλλεται στο πλαίσιο του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, του άρθρου 47 του Χάρτη, ή του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ– ούτε τις *περιστάσεις* της συγκεκριμένης υποθέσεως, είναι περίπου σαν να ζητεί από το Δικαστήριο να «βάλει το κάρο μπροστά από το άλογο», όπως λέει η παροιμιακή φράση.

102. Όπως επιχείρησα να εξηγήσω στα προηγούμενα μέρη των παρουσών προτάσεων, και όπως εξέθεσα λεπτομερώς στις προτάσεις μου στην υπόθεση WB κ.λπ., ενώ η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών στο δίκαιο της Ένωσης είναι μία και ενιαία, το τι ακριβώς θα εξεταστεί, καθώς και

[49] Σύγκρινε με την απόφαση του ΕΔΔΑ της 6ης Οκτωβρίου 2011, Agrokompleks κατά Ουκρανίας (CE:ECHR:2011:1006JUD002346503 § 136). Γενικότερα επί του ζητήματος αυτού, Spano, R., «The rule of Law as lodestar of the European Convention on Human Law: The Strasbourg Court and the independence of the judiciary», *European Law Journal*, 2021, σ. 9.

[50] Για μια λεπτομερέστερη ανάλυση και διάκριση των πιθανών περιπτώσεων, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Asociația «Forumul Judecătorilor din România» κ.λπ. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19 και C-355/19, EU:C:2020:746, σημεία 240 έως 248).

το επίπεδο του ελέγχου που θα διενεργηθεί, θα εξαρτηθεί από το ποια διάταξη του δικαίου της Ένωσης τυγχάνει εφαρμογής: το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, ή το άρθρο 47 του Χάρτη [51].

103. Στο πλαίσιο αναλύσεως βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, το Δικαστήριο θα εστιάσει πιθανότατα πρωτίστως σε στοιχεία τυπικού και θεσμικού χαρακτήρα, ενώ, στο πλαίσιο αναλύσεως βάσει του άρθρου 47 του Χάρτη, τον κεντρικό ρόλο θα διαδραματίσουν τα στοιχεία που άπτονται της συγκεκριμένης υποθέσεως. Το σημείο στο οποίο θα επικεντρωθεί η ανάλυση καθορίζεται από τη λογική καθεμίας από τις διατάξεις: πλημμέλειες διαρθρωτικού χαρακτήρα εκ μέρους κράτους μέλους και/ή προσβολή συγκεκριμένων δικαιωμάτων που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης. Ωστόσο, όπως διευκρινίστηκε, δεν πρόκειται για επιλογή μεταξύ δύο αλληλοαποκλειόμενων σεναρίων: το ένα μπορεί να οδηγήσει στο άλλο έστω κι αν φυσικά διαφέρουν. Το κριτήριο «όλων των κρίσιμων περιστάσεων» σημαίνει –ας μου συγχωρεθεί ότι θα επισημάνω το αυτονόητο– ότι κρίσιμη μπορεί να είναι η κάθε περίσταση αλλά και όλες οι περιστάσεις αδιακρίτως. Πράγματι, το κύριο αντικείμενο και ο σκοπός της διατάξεως εξεταζόμενα εντός του πραγματικού και του νομικού πλαισίου της συγκεκριμένης υποθέσεως θα καθορίσουν εν τέλει ποιες από αυτές θα είναι αποφασιστικής σημασίας.

104. Εν συνόψει, προκειμένου να ελέγξει την τήρηση της αρχής της ανεξαρτησίας των δικαστών, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και στο άρθρο 47 του Χάρτη, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να συνεκτιμήσει όλα τα κρίσιμα στοιχεία και να λάβει υπόψη, εν ανάγκη, τους ειδικούς λόγους και σκοπούς των εθνικών μέτρων που ενδέχεται να έχουν εφαρμογή στην επίμαχη περίπτωση. Στο πλαίσιο αυτό, κρίσιμα μπορεί να είναι τόσο τα τυπικού και θεσμικού χαρακτήρα στοιχεία όσο και εκείνα που αφορούν τη συγκεκριμένη υπόθεση, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε υποθέσεως και της ή των εφαρμοστέων διατάξεων της Ένωσης. Η σημασία των σχετικών στοιχείων δεν πρέπει να αξιολογείται αυτοτελώς ή μεμονωμένα, αλλά να εκτιμάται συνολικά υπό το πρίσμα του ευρύτερου νομικού και θεσμικού πλαισίου.

105. Κατόπιν των ανωτέρω, θα εξετάσω τώρα τα ειδικά ζητήματα στα οποία αναφέρονται τα διάφορα προδικαστικά ερωτήματα.

2. Επί του πρώτου, του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

106. Με το πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα –τα οποία συνδέονται στενά μεταξύ τους και μπορούν, επομένως, να εξεταστούν από κοινού–, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν οι περιστάσεις υπό τις οποίες διορίστηκε για πρώτη φορά, κατά την περίοδο του κομμουνιστικού καθεστώτος της τότε Λαϊκής Δημοκρατίας της Πολωνίας (στο εξής: ΛΔΠ), ένας εκ των δικαστών του δικαστηρίου που εξέδωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση (ήτοι ο δικαστής FO), ασκούν επιρροή στην ανεξαρτησία του κατά την τρέχουσα άσκηση των δικαιοδοτικών καθηκόντων του, υπό την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη.

107. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, την περίοδο του κομμουνισμού στην Πολωνία, ένας δικαστής, κατά την ανάληψη των καθηκόντων του, έδινε όρκο στον πρόεδρο του οικείου δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, να προασπίζεται την ελευθερία, την ανεξαρτησία και την ισχύ του πολωνικού «δημοκρατικού» κράτους, να προστατεύει και να ενισχύει την τάξη που στηρίζεται στις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αρχές της ΛΔΠ, καθώς και να ενδυναμώνει την τήρηση του δικαίου και την πίστη προς το εν λόγω κράτος. Σύμφωνα με τις τότε ισχύουσες

[51] Σημεία 36 έως 42 των παρουσών προτάσεων, καθώς και σημεία 163 έως 169 των προτάσεών μου στην υπόθεση WB κ.λπ.

διατάξεις, αποστολή του δικαστικού συστήματος στη ΛΔΠ ήταν να προστατεύει τη «λαϊκή δημοκρατία» και να προάγει την εξέλιξή της προς τον σοσιαλισμό. Επιπλέον, τα δικαστήρια κατά την περίοδο του κομμουνισμού στην Πολωνία ήταν υποχρεωμένα να εκπαιδεύουν, με τις δραστηριότητές τους, τους πολίτες να επιδεικνύουν πνεύμα αφοσίωσης στη ΛΔΠ.

108. Κατά το αιτούν δικαστήριο, ο τρόπος διορισμού των δικαστών εκείνη την εποχή, καθώς και οι ρυθμίσεις σχετικά με τον έλεγχο και τη δυνατότητα παύσεώς τους, δεν συνάδουν με τους κανόνες ενός δημοκρατικού κράτους το οποίο διέπεται από το κράτος δικαίου. Ειδικότερα, έως το 1989, οι δικαστές διορίζονταν και ανακαλούνταν από όργανο της εκτελεστικής εξουσίας ενός κράτους με μη δημοκρατικό σύστημα εξουσίας: το Κρατικό Συμβούλιο. Οι διατάξεις που ρύθμιζαν τον διορισμό και την παύση των δικαστών, πέραν της στενής εξαρτήσεως από τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας του κράτους, ούτε διαφανή κριτήρια διορισμού προέβλεπαν ούτε τη συμμετοχή στη διαδικασία διορισμού οργάνων της δικαστικής αυτοδιοικήσεως ή οποιωνδήποτε άλλων δημοκρατικά εκλεγμένων οργάνων. Κατά το αιτούν δικαστήριο, τέτοιες διαδικασίες υπονομεύουν την εμπιστοσύνη την οποία πρέπει να εμπνέει το δικαστικό σώμα σε μια δημοκρατική κοινωνία.

109. Κατά το αιτούν δικαστήριο, με τις τροποποιήσεις που επήλθαν στο πολωνικό δίκαιο μετά το 1989 δεν θεσπίστηκαν αποτελεσματικά μέσα ελέγχου των διορισμών δικαστών που είχαν πραγματοποιηθεί κατά την περίοδο του κομμουνισμού ή ενδεχόμενων περιπτώσεων παραβιάσεως της αρχής της ανεξαρτησίας από τους δικαστές. Ως εκ τούτου, κατά το αιτούν δικαστήριο, μετά το 1989 δεν υπήρξε ούτε γενικός έλεγχος του συνόλου των διορισμών δικαστών που είχαν πραγματοποιηθεί κατά την περίοδο του κομμουνισμού, ούτε πραγματικός έλεγχος των επιμέρους διορισμών δικαστών ακόμη και στις περιπτώσεις στις οποίες συγκεκριμένοι δικαστές είχαν προδήλως παραβιάσει την αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών.

110. Τα ανωτέρω επιχειρήματα δεν με πείθουν.

111. Συμφωνώ βεβαίως με το αιτούν δικαστήριο ότι οι διαδικασίες διορισμού των δικαστών, και γενικότερα οι κανόνες που ρύθμιζαν τη θητεία τους και το έργο τους επί ΛΔΠ, δεν παρείχαν τα απαραίτητα εχέγγυα ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ανεξαρτησίας των δικαστών τις οποίες προβλέπουν στις μέρες μας οι Συνθήκες της ΕΕ.

112. Ωστόσο, κατά τα λοιπά, αδυνατώ να αντιληφθώ τη *νομική* κρισιμότητα που έχουν *σήμερα* όλες οι ως άνω διαπιστώσεις. Περιβάλλοντας μια ορισμένη πολιτική αντίληψη του κόσμου με τον μανδύα νομικού επιχειρήματος, το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να υποστηρίζει μια θέση η οποία συνιστά είτε γνήσια αναδρομικότητα είτε έκφραση πλήρως ατεκμηρίωτων υπαινιγμών.

113. Πρώτον, επισημαίνει το προφανές, δηλαδή ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν εφαρμοζόταν στην Πολωνία πριν από την προσχώρηση του εν λόγω κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι επίσης πασίδηλο ότι στην έννομη τάξη της Ένωσης, ελλείψει ειδικών διατάξεων επί του αναδρομικού αποτελέσματος, οι νέοι κανόνες δεν εφαρμόζονται επί των έννομων καταστάσεων που έχουν γεννηθεί και διαμορφωθεί οριστικώς υπό το κράτος του προγενέστερου νόμου, μπορούν όμως να εφαρμόζονται στα μελλοντικά τους αποτελέσματα, καθώς και στις νέες έννομες καταστάσεις [52]. Ως εκ τούτου, αδυνατώ να αντιληφθώ πώς κανόνες και απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και/ή το άρθρο 47 του Χάρτη μπορούν να εφαρμοστούν σε διορισμούς δικαστών που πραγματοποιήθηκαν στην Πολωνία πριν από το 1989, χωρίς αυτό να συνιστά γνήσια αναδρομικότητα [53].

[52] Βλ., με περαιτέρω παραπομπές, προτάσεις μου στην υπόθεση E.B. (C-258/17, EU:C:2018:663, σημεία 44 έως 48).

[53] Εντούτοις, βλ. απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2019, E.B. (C-258/17, EU:C:2019:17, σκέψεις 54 και 55).

114. Δεύτερον, πράγματι ισχύει στο δίκαιο της Ένωσης η επιφύλαξη ως προς τα έννομα αποτελέσματα που εξακολουθούν να υφίστανται. Κατά συνέπεια, ζήτημα ανεξαρτησίας βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και/ή του άρθρου 47 του Χάρτη θα μπορούσε ενδεχομένως να τεθεί αν οι εθνικοί κανόνες στους οποίους παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο εξακολουθούσαν, μολονότι η ισχύς τους έχει παύσει για πολλές δεκαετίες, να μπορούν να παράγουν *σήμερα* έννομα αποτελέσματα. Για να συμβεί αυτό, και όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, πρέπει να αποδειχθεί η ύπαρξη αντίκτυπου που διαρκεί, δηλαδή μιας σχέσης μεταξύ των προγενέστερων εκείνων εθνικών κανόνων και της δημιουργίας δικαιολογημένων και πραγματικών αμφιβολιών στους πολίτες όσον αφορά την ανεξαρτησία και την αμεροληψία κάποιου δικαστή, όπως ο δικαστής FO.

115. Ωστόσο, από την άποψη αυτή, η διάταξη περί παραπομπής είναι, μάλλον παραδόξως αν ληφθούν υπόψη η έκτασή της και η διεξοδική ανάλυση την οποία περιέχει, αρκετά φειδωλή όσον αφορά την παροχή συγκεκριμένων διευκρινίσεων σχετικά με την *ταυτότητα* του προσώπου, του θεσμού ή του οργάνου που θα ήταν σήμερα σε θέση να ασκήσει αδικαιολόγητες πιέσεις στον δικαστή FO, καθώς και σχετικά με *τους λόγους* για τους οποίους ο δικαστής FO θα μπορούσε να υποκύψει στις πιέσεις αυτές. Αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο εκκινεί μάλλον από την παραδοχή ότι οι δικαστές οι οποίοι διορίστηκαν κατά την περίοδο του κομμουνισμού έχουν εξ ορισμού «στιγματιστεί για πάντα», εκ μόνου του γεγονότος της σύνδεσής τους με το προηγούμενο καθεστώς, καθώς και διότι, όπως υπονοείται στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, ουδέποτε πραγματοποιήθηκε νέος διορισμός τους, ούτε και έχουν δώσει νέο όρκο ως δικαστές στο νέο δημοκρατικό κράτος.

116. Τρίτον, χωρίς να θέλω με κανέναν τρόπο να σχολιάσω την ουσία των ανωτέρω «απόψεων», σημειώνω απλώς ότι, στην πορεία της ιστορίας οποιασδήποτε χώρας υπάρχουν στιγμές συνταγματικής σημασίας, στις οποίες αναδύονται διάφορες επιλογές σχετικά με τον σχεδιασμό των θεσμών του νέου κράτους και των προσώπων που τους στελεχώνουν[54]. Εντούτοις, προβαίνοντας σε μια τέτοια συνταγματική επιλογή πριν από τριάντα περίπου έτη, η Πολωνία, μαζί με διάφορες άλλες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, επέλεξε να μη διασπάσει τη συνέχεια και να διατηρηθούν οι δικαστές στις θέσεις τους. Κατόπιν τούτου, οι δικαστές που διορίστηκαν υπό το προηγούμενο καθεστώς στην Πολωνία χαίρουν αποδοχής σε δύο επίπεδα, τόσο στο εθνικό όσο και στο επίπεδο της Ένωσης.

117. Αφενός, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, παρά τη λήψη ορισμένων μέτρων «κάθαρσης» (lustration)[55], το νεοσυσταθέν δημοκρατικό κράτος δέχθηκε ότι οι δικαστές που είχαν διορισθεί επί ΛΔΠ μπορούσαν, κατ' αρχήν, να παραμείνουν στο δικαστικό σώμα. Αυτό επιβεβαιώθηκε από την Πολωνική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

118. Αφετέρου, τα θεσμικά όργανα της Ένωσης έκριναν ότι η κατάσταση αυτή συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης, στο πλαίσιο της προσχωρήσεως της Πολωνίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Δεν πρέπει δε να παραβλέπεται ότι τα μελλοντικά κράτη μέλη όφειλαν να πληρούν τα λεγόμενα

[54] Μακάρι μόνο να μην καταλέγεται μεταξύ αυτών η «λύση» για την οποία έγινε λόγος στο σημείο 1 των παρουσών προτάσεων.

[55] Ο όρος «lustration» («κάθαρση») –νεολογισμός προερχόμενος από τη λατινική λέξη «lustratio» που σημαίνει εξαγνισμός με θυσία– χρησιμοποιήθηκε ευρέως για την περιγραφή μέτρων μεταβατικής δικαιοσύνης, τα οποία ελήφθησαν στα μετακομμουνιστικά κράτη στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, για τη διευκόλυνση των θεσμικών και διοικητικών μεταρρυθμίσεων καθώς και του πολιτικού και κοινωνικού μετασχηματισμού. Τα εν λόγω μέτρα περιελάμβαναν συχνά συστήματα ελέγχου με σκοπό την αξιολόγηση της ακεραιότητας και των ικανοτήτων των προσώπων που υπηρετούσαν σε ορισμένους βασικούς τομείς της δημόσιας διοίκησης (συμπεριλαμβανομένων των δικαστών). Βλ., γενικώς, Συμβούλιο της Ευρώπης, Κοινοβουλευτική Συνέλευση, «Μέτρα για την αποδόμηση της παρακαταθήκης των πρώην κομμουνιστικών ολοκληρωτικών συστημάτων: Κατευθυντήριες γραμμές για τη διασφάλιση ότι οι νόμοι περί κάθαρσης και τα αντίστοιχα διοικητικά μέτρα συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις ενός κράτους διεπόμενου από το κράτος δικαίου» (έγγραφο 7568), 3 Ιουνίου 1996· και Horne, C.M., «*Transitional justice: Vetting and lustration*», σε Lawther, C., Moffett, L. και Jacobs, D. (επιμ.), *Research Handbook on Transitional Justice*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2017, σ. 424 έως 441.

«κριτήρια της Κοπεγχάγης» [56], ένα εκ των οποίων αφορούσε την ύπαρξη σταθερών θεσμών που να εγγυώνται, μεταξύ άλλων, τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

119. Εξεταζόμενα στο πλαίσιο αυτό, τα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου μοιάζουν κατ' ουσίαν να υπονοούν ότι η συνταγματική επιλογή στην οποία προέβη πριν από δεκαετίες η Πολωνία και η οποία έγινε δεκτή από την Ευρωπαϊκή Ένωση με την προσχώρηση του κράτους μέλους στην Ένωση ήταν εσφαλμένη. Για μία ακόμη φορά, δεν θα κάνω κάποιο σχόλιο σχετικά με τις πολιτικές συνέπειες της ανωτέρω θέσεως. Ωστόσο, όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, είναι γεγονός ότι κάθε δικαστική παρέμβαση η οποία θα καθιστούσε άκυρες αποφάσεις εθνικού δικαστή, όπως είναι ο δικαστής FO, απλώς και μόνον εξαιτίας του γεγονότος ότι ο πρώτος διορισμός του είχε πραγματοποιηθεί επί ΛΔΠ, θα ισοδυναμούσε με *νεοθεσπιζόμενο* μέτρο «κάθαρσης».

120. Τέταρτον, καμία διάταξη του δικαίου της Ένωσης δεν εξουσιοδοτεί το Δικαστήριο να ελέγξει με ποιον τρόπο τα κράτη μέλη επέλεξαν να διαχειριστούν, προ της προσχωρήσεώς τους, την πολιτική, νομική και διοικητική κληρονομιά την οποία παρέλαβαν από τα προηγούμενα καθεστώτα [57]. Ομοίως, η διαμόρφωση των εφαρμοστέων κανόνων ή η θέσπιση νέων κανόνων ως προς την οργάνωση του δικαστικού συστήματος, τους διορισμούς, ή τη δικαστική πειθαρχία εξακολουθεί να ανήκει, εξ ορισμού, στις θεσμικές επιλογές των κρατών μελών [58].

121. Εντούτοις, τούτο δεν σημαίνει ότι οποιοδήποτε τυχόν μέτρο κάθαρσης ληφθεί *σήμερα* από κράτος μέλος μπορεί να μην υποβληθεί σε έλεγχο της συμβατότητάς του με το δίκαιο της Ένωσης, στις περιπτώσεις όπου το τελευταίο *έχει εφαρμογή*. Ειδικότερα, μέτρο ικανό να επηρεάσει τη δραστηριότητα των εθνικών δικαστηρίων στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης θα πρέπει να συνάδει, μεταξύ άλλων, με τις αρχές του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, οι οποίες απηχούν τις αξίες που κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, όπως το κράτος δικαίου και ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

122. Μολονότι το Δικαστήριο δεν είχε την ευκαιρία να διενεργήσει έλεγχο κάποιου τέτοιου μέτρου, στο παρελθόν διάφορες μορφές κάθαρσης έχουν εξετασθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΔΔΑ). Συναφώς, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι μπορούν να δικαιολογηθούν μέτρα κάθαρσης αν με αυτά επιδιώκονται σκοποί οι οποίοι αφορούν, μεταξύ άλλων, την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας, της ενισχύσεως της εμπιστοσύνης στους νέους δημοκρατικούς θεσμούς, στην προστασία της δημόσιας τάξεως, τη διαφάνεια του δημόσιου βίου, τη διαύγεια και την εσωτερική ειρήνη στην κοινωνία, την οικονομική ευημερία της χώρας και τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των άλλων [59]. Ως προς το ζήτημα αυτό, το ΕΔΔΑ τονίζει επίσης ότι τα κράτη μπορούν νομίμως να λαμβάνουν μέτρα κάθαρσης εφόσον «τα δημοκρατικά κράτη νομιμοποιούνται να απαιτούν από τους δημοσίους υπαλλήλους να επιδεικνύουν πίστη στις συνταγματικές αρχές επί των οποίων βασίζονται» [60].

[56] Βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην Κοπεγχάγη (21 και 22 Ιουνίου 1993). Βλ., ήδη, άρθρο 49 ΣΕΕ.

[57] Επιπλέον, εξ όσων γνωρίζω, δεν υφίσταται κάποια σχετική δεσμευτική διεθνής συμφωνία, ιδίως διεθνής συμφωνία δεσμευτική για την Ένωση και/ή τα κράτη μέλη της.

[58] Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 20ής Απριλίου 2021, Repubblika (C-896/19, EU:C:2021:311, σκέψη 48).

[59] Απόφαση του ΕΔΔΑ της 21ης Οκτωβρίου 2014, Naidin κατά Ρουμανίας (CE:ECHR:2014:1021JUD003816207 § 51). Βλ. επίσης Ηνωμένα Έθνη, Rule-Of-Law Tools for Post-Conflict States – Vetting: an operational framework, 2006, σ. 3 έως 5, όπου διατυπώνεται η θέση ότι η μεταρρύθμιση του προσωπικού με σκοπό τον αποκλεισμό από τη δημόσια υπηρεσία προσώπων που εμφανίζουν σοβαρό έλλειμμα ακεραιότητας συμβάλλει στην αποκατάσταση της κοινωνικοπολιτικής εμπιστοσύνης και στην εκ νέου νομιμοποίηση των δημοσίων οργάνων.

[60] Απόφαση του ΕΔΔΑ της 26ης Σεπτεμβρίου 1995, Vogt κατά Γερμανίας (CE:ECHR:1995:0926JUD001785191 § 59).

123. Εντούτοις, το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι, μολονότι τέτοια μέτρα δεν, αυτά καθ' εαυτά, συνιστούν προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εντούτοις για να συνάδουν με τις διατάξεις της ΕΣΔΑ πρέπει να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Όσον αφορά το κρίσιμο στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας ζήτημα, θα περιοριστώ να υπενθυμίσω ότι το ΕΔΔΑ απαίτησε, μεταξύ άλλων, το εθνικό νομικό πλαίσιο: i) να είναι επαρκώς ακριβές ώστε να είναι δυνατή η *εξατομίκευση* της ευθύνης καθενός από τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα[61], ii) να περιλαμβάνει κατάλληλες *διαδικαστικές εγγυήσεις* για τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα[62] και iii) να είναι *προσωρινού χαρακτήρα*, διότι η αντικειμενική ανάγκη περιορισμού των ατομικών δικαιωμάτων λόγω των μεταβατικών μέτρων μειώνεται με την πάροδο του χρόνου[63].

124. Φρονώ ότι οι διαπιστώσεις του ΕΔΔΑ μπορούν σε μεγάλο βαθμό να εφαρμοστούν κατ' αναλογία και στην έννομη τάξη της Ένωσης[64]. Υπό το πρίσμα της ανωτέρω νομολογίας, διατηρώ σοβαρές αμφιβολίες κατά πόσον μια δικαστική απόφαση όπως αυτή που προτείνει το αιτούν δικαστήριο θα ήταν συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης. Χωρίς να είναι αναγκαίο να αναπτυχθεί το ζήτημα αυτό, εντοπίζω διάφορα πιθανά προβλήματα, ιδίως όσον αφορά το άρθρο 2 ΣΕΕ (κράτος δικαίου) και τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη (δίκαιη δίκη).

125. Όμως, και εν πάση περιπτώσει, το πιο σημαντικό κατά τη γνώμη μου είναι ότι το επίμαχο μέτρο θα εξεταζόταν δεκαετίες μετά την πτώση του προηγούμενου καθεστώτος και τη δημιουργία του νέου κράτους, αλλά και πάλι, τουλάχιστον κατ' επίφαση, εν ονόματι της ανάγκης να αντιμετωπιστεί το κομμουνιστικό παρελθόν. Ανεξαρτήτως των πραγματικών λόγων για τους οποίους διατυπώνονται τέτοιες προτάσεις σήμερα στην Πολωνία, θα περιοριστώ να επισημάνω ότι η αχανής χρονική απόσταση αποκλείει, από μόνη της, το ενδεχόμενο να είναι αντικειμενικά αναγκαία η λήψη παρόμοιων μέτρων σε μια δημοκρατική κοινωνία[65]. Εν ολίγοις, το κρίσιμο χρονικό σημείο κατά το οποίο θα μπορούσαν δικαιολογημένα να προβλεφθούν τέτοια μέτρα έχει, κατά τη γνώμη μου, παρέλθει προ πολλού.

126. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, καταλήγω ότι το γεγονός και μόνον ότι ορισμένοι δικαστές διορίστηκαν για πρώτη φορά επί ΛΔΠ δεν είναι από μόνο του ικανό να θέσει εν αμφιβόλω την ανεξαρτησία τους σήμερα. Ως εκ τούτου, οι περιστάσεις που μνημονεύονται στο πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα δεν είναι ικανές να υπονομεύσουν την ανεξαρτησία και την αμεροληψία εθνικού δικαστή, όπως ο δικαστής FO, κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη.

[61] Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 24ης Ιουνίου 2008, Adamsons κατά Λεττονίας (CE:ECHR:2008:0624JUD000366903 § 116), και της 3ης Σεπτεμβρίου 2015, Sõro κατά Εσθονίας (CE:ECHR:2015:0903JUD002258808 §§ 60 και 61). Βλ., επίσης, Συμβούλιο της Ευρώπης, Κοινοβουλευτική Συνέλευση, ψήφισμα 1096, της 27ης Ιουνίου 1996, σχετικά με τα μέτρα για την αποδόμηση της παρακαταθήκης των πρώην κομμουνιστικών ολοκληρωτικών συστημάτων, σ. 12.

[62] Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 14ης Φεβρουαρίου 2006, Turek κατά Σλοβακίας (CE:ECHR:2006:0214JUD005798600 § 115), της 24ης Ιουνίου 2008, Adamsons κατά Λεττονίας (CE:ECHR:2008:0624JUD000366903 § 116), και της 24ης Απριλίου 2007, Matyjek κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2007:0424JUD003818403 § 62).

[63] Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 24ης Ιουνίου 2008, Adamsons κατά Λεττονίας (CE:ECHR:2008:0624JUD000366903 § 116), και της 21ης Ιανουαρίου 2016, Ivanovski κατά πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (CE:ECHR:2016:0121JUD002990811 § 185). Βλ. επίσης τη δήλωση της Επιτροπής της Βενετίας, η οποία αναπαράγεται στην τελευταία απόφαση, στην § 108, στοιχείο a, κατά την οποία «η θέσπιση μέτρων κάθαρσης μεγάλο χρονικό διάστημα μετά την έναρξη της διαδικασίας εκδημοκρατισμού σε μια χώρα ενδέχεται να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς τους πραγματικούς στόχους τους. Η εκδίκηση δεν πρέπει να υπερισχύει της προστασίας της δημοκρατίας. Επομένως, απαιτείται να συντρέχουν επιτακτικοί λόγοι».

[64] Όπως προβλέπεται επίσης στο άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη και στο άρθρο 6, παράγραφος 3, ΣΕΕ.

[65] Υπό την έννοια των απαιτήσεων που απορρέουν από την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 63 νομολογία του ΕΔΔΑ, εφόσον υποτεθεί ότι μια περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης θα πληρούσε τα κριτήρια του θεμιτού σκοπού και της νομιμότητας, αν αναλύονταν τα πραγματικά κίνητρα για τη λήψη τέτοιων μέτρων.

3. Επί του τέταρτου και του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

127. Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το γεγονός ότι ορισμένα μέλη του δικαστικού σχηματισμού που εξέδωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση διορίστηκαν στο δικαστήριο αυτό βάσει ψηφισμάτων του KRS υπό σύνθεσή του απορρέουσα από νομοθεσία η οποία εν συνεχεία κρίθηκε αντισυνταγματική από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο, Πολωνία)[66], ασκεί οποιαδήποτε επιρροή στην εκτίμηση του αν ο εν λόγω σχηματισμός του δικαστηρίου πληρούσε την απαίτηση περί ανεξαρτησίας. Με το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά επίσης, κατ' ουσίαν, αν όργανο –όπως το KRS κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών– το οποίο δεν εφάρμοζε διαφανείς και δημόσιες διαδικασίες για τον διορισμό των δικαστών μπορεί να θεωρηθεί ανεξάρτητο κατά το δίκαιο της Ένωσης.

128. Τα δύο αυτά προδικαστικά ερωτήματα μπορούν να εξεταστούν από κοινού. Ενδείκνυται δε μάλλον η εξέτασή τους να πραγματοποιηθεί σε δύο στάδια: στο πρώτο, να εξεταστούν ως έχουν, ήτοι χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το συνολικό πλαίσιο και στη συνέχεια, στο δεύτερο στάδιο, η ανάλυση να εμπλουτιστεί χάρη στη συνεκτίμηση του ευρύτερου πλαισίου[67].

129. Πρώτον, υπογραμμίζεται ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου και του ΕΔΔΑ, δεν είναι κάθε σφάλμα το οποίο ενδέχεται να εμφιλοχωρήσει στη διάρκεια της διαδικασίας διορισμού ενός δικαστή ικανό να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς την ανεξαρτησία του τελευταίου.

130. Στην απόφαση Simpson, το Δικαστήριο τόνισε ότι ενδεχόμενη πλημμέλεια κατά τον διορισμό των δικαστών συνεπάγεται παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη, «ιδίως όταν η πλημμέλεια αυτή είναι τέτοιας φύσεως και σοβαρότητας ώστε να δημιουργείται πραγματικός κίνδυνος να μπορούν άλλες εξουσίες, ιδίως η εκτελεστική, να ασκήσουν αδικαιολόγητη διακριτική εξουσία θέτοντας σε κίνδυνο την ακεραιότητα του αποτελέσματος στο οποίο οδηγεί η διαδικασία διορισμού και δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό εύλογη αμφιβολία στους πολίτες ως προς την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του ή των οικείων δικαστών». Στην υπόθεση εκείνη, η πλημμέλεια στην οποία υπέπεσε το Συμβούλιο κατά τον διορισμό μέλους του (τότε) Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης κρίθηκε ότι δεν ήταν τόσο σοβαρή ώστε να συνιστά παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη[68].

131. Ομοίως, στην απόφαση Ástráðsson, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του ΕΔΔΑ εφάρμοσε κριτήριο τριών σταδίων προκειμένου να διερευνήσει αν παράνομος διορισμός δικαστή προσέβαλλε το δικαίωμα σε «νομίμως λειτουργούν [δικαστήριο]» δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ. Κατ' ουσίαν, το ΕΔΔΑ εξέτασε αν: i) υπήρξε πρόδηλη παράβαση των εσωτερικών κανόνων περί διορισμού των δικαστών, ii) η παράβαση αφορούσε νόμο θεμελιώδους σημασίας για τον διορισμό των δικαστών και iii) η παράβαση είχε πράγματι ελεγχθεί και θεραπευθεί από τα εθνικά δικαστήρια[69].

66 Βλ. σημείο 19 των παρουσών προτάσεων.

67 Ώστε να δοθεί ήδη, με τις παρούσες προτάσεις, στην πράξη ένα παράδειγμα για το τι σημαίνει να λαμβάνονται υπόψη «όλες οι κρίσιμες περιστάσεις», όπως προεκτέθηκε στα σημεία 98 έως 100 των παρουσών προτάσεων.

68 Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Επανεξέταση Simpson και HG κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-542/18 RX-II και C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, ιδίως σκέψεις 75 έως 82).

69 Απόφαση του ΕΔΔΑ της 1ης Δεκεμβρίου 2020, Guðmundur Andri Ástráðsson κατά Ισλανδίας (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418 §§ 244 έως 252).

132. Ειδικότερα, όσον αφορά το δεύτερο από τα προαναφερθέντα στοιχεία, το ΕΔΔΑ υπογράμμισε την ανάγκη εκτιμήσεως της παραβάσεως «υπό το πρίσμα του αντικειμένου και του σκοπού της απαιτήσεως περί "νομίμως λειτουργούντος [δικαστηρίου]", ήτοι της διασφαλίσεως της ικανότητας του δικαστικού σώματος να ασκεί τα καθήκοντά του χωρίς αδικαιολόγητες παρεμβάσεις διαφυλάσσοντας με τον τρόπο αυτό το κράτος δικαίου και τη διάκριση των εξουσιών». Συνακόλουθα, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι «παραβάσεις αμιγώς τεχνικού χαρακτήρα, οι οποίες δεν ασκούν επιρροή στη νομιμότητα της διαδικασίας διορισμού, πρέπει να θεωρούνται ως μη υπερβαίνουσες το οικείο όριο» [70].

133. Εν προκειμένω, τα ζητήματα που έθεσε το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) με την απόφασή του K 5/17, της 20ής Ιουνίου 2017, αφορούσαν τη διάρκεια της θητείας ορισμένων μελών του KRS, το οποίο είναι ένα από τα όργανα που μετέχουν στη διαδικασία των διορισμών των δικαστών. Οι διαπιστώσεις του φαίνεται ότι είναι τεχνικού ως επί το πλείστον χαρακτήρα, τουλάχιστον υπό το πρίσμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη. Εξάλλου, ούτε το αιτούν δικαστήριο ούτε η Πολωνική Κυβέρνηση παρείχαν συγκεκριμένες και σαφείς εξηγήσεις περί του αντιθέτου στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας. Ερωτηθείσα επί του σημείου αυτού κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Πολωνική Κυβέρνηση επισήμανε ότι, κατά την άποψή της, η πλημμέλεια στη σύνθεση του KRS δεν είχε αυτοδικαίως συνέπειες επί του κύρους των αποφάσεων που εκδόθηκαν από το όργανο αυτό μεταξύ των ετών 2000 και 2018. Επιπλέον, δεν είναι σαφές με ποιον τρόπο η κρίση του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) θα μπορούσε να επηρεάσει την αντίληψη της κοινής γνώμης αναφορικά με την ανεξαρτησία των εν λόγω τριών δικαστών.

134. Τούτο ισχύει παρά το γεγονός ότι η νομολογία καταδεικνύει τη σημασία που το τελευταίο αυτό στοιχείο.

135. Επί παραδείγματι, στην απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση –η οποία προέβλεπε άμεση κατ' ουσίαν μείωση του ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως των δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου, καθώς και την παροχή στον δικαστή δυνατότητας να εξακολουθήσει να ασκεί δικαστικά καθήκοντα κατόπιν χορηγήσεως αδείας με απόφαση ληφθείσα κατά τη διακριτική ευχέρεια του Προέδρου της Δημοκρατίας– έθιγε την αρχή της ισοβιότητας των δικαστών, η οποία είναι ουσιώδης για την ανεξαρτησία τους, και, ως εκ τούτου, συνιστούσε παράβαση του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ. Λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της και λαμβανομένης υπόψη της όλης συγκυρίας υπό την οποία θεσπίστηκε, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η εθνική νομοθεσία μπορούσε να δημιουργήσει εύλογες αμφιβολίες ως προς τα πραγματικά κίνητρα που υποκίνησαν τη θέσπισή της. Ιδίως, το Δικαστήριο επισήμανε ότι από πολλά στοιχεία προέκυπτε ότι η κρίσιμη νομοθεσία μπορεί να είχε εκδοθεί προκειμένου να αποκλειστεί ή να περιθωριοποιηθεί μια συγκεκριμένη ομάδα δικαστών [71].

136. Ομοίως, στις αποφάσεις A. K. κ.λπ. και Repubblika [72], το Δικαστήριο έπρεπε να εξετάσει τη σύνθεση και τη λειτουργία δύο κρατικών οργάνων που παρεμβαίνουν στη διαδικασία διορισμού των δικαστών στα αντίστοιχα κράτη μέλη τους. Το Δικαστήριο εξέτασε, ειδικότερα, τις προϋποθέσεις διορισμού των μελών τους, τον τρόπο με τον οποίο τα όργανα αυτά εκπλήρωναν την αποστολή τους, το ευρύτερο νομικό πλαίσιο για τη ρύθμιση του ρόλου και των δραστηριοτήτων τους και, τέλος, το πολιτικό σκηνικό μέσα στο οποίο λειτουργούσαν.

[70] Όπ.π. § 246.

[71] Απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18, EU:C:2019:531, σκέψεις 82 και 85).

[72] Απόφαση της 20ής Απριλίου 2021, Repubblika (C-896/19, EU:C:2021:311, σκέψη 51).

137. Στο πνεύμα αυτό, με την απόφαση A. K. κ.λπ., το Δικαστήριο έκρινε ότι ορισμένα στοιχεία μπορούσαν να δημιουργήσουν στους πολίτες αμφιβολίες ως προς τη θωράκιση του οικείου οργάνου έναντι των εξωτερικών στοιχείων, ιδίως έναντι της επιρροής της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας, μολονότι τελικώς άφησε το εθνικό δικαστήριο να ελέγξει το ζήτημα. Αντιθέτως, στην απόφαση Repubblika, ελέγχοντας τους σχετικούς κανόνες και τον τρόπο εφαρμογής τους από τα όργανα ενός κράτους μέλους, το Δικαστήριο δεν εντόπισε καμία ένδειξη περί ενδεχόμενης ελλείψεως ανεξαρτησίας του οικείου οργάνου. Συγκεκριμένα, δεν υπήρχε λόγος να θεωρηθεί ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο κράτος μέλος εκείνο μπορούσε να κάνει χρήση των εξουσιών του όσον αφορά τον διορισμό δικαστών κατά τρόπο που θα μπορούσε να δημιουργήσει, στο ευρύτερο κοινό, πραγματικές υπόνοιες σε σχέση με την ανεξαρτησία των επιλεγέντων προσώπων.

138. Στην υπόθεση WB κ.λπ., το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο το ερώτημα αν συμβιβαζόταν με το δίκαιο της Ένωσης, και ειδικότερα με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ, εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας ο Υπουργός Δικαιοσύνης/Γενικός Εισαγγελέας μπορούσε, βάσει κριτηρίων που δεν δημοσιοποιούνταν, να αποσπά δικαστές σε ανώτερα δικαστήρια επ' αόριστον και να ανακαλεί ανά πάσα στιγμή την απόσπασή τους κατά διακριτική ευχέρεια. Με τις προτάσεις μου στην υπόθεση εκείνη, διατύπωσα τη γνώμη ότι η ως άνω ρύθμιση αντέβαινε στις προαναφερθείσες διατάξεις, στον βαθμό που μπορούσε να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο ορισμένοι δικαστές ασκούν τα καθήκοντά τους. Ειδικότερα, εξέφρασα την άποψη ότι, λόγω της ρυθμίσεως εκείνης, ορισμένοι δικαστές θα είχαν κίνητρο να κρίνουν υπέρ της εισαγγελικής προτάσεως ή, γενικότερα, σύμφωνα με την προτίμηση του Υπουργού Δικαιοσύνης/Γενικού Εισαγγελέα. Μάλιστα, οι δικαστές των κατώτερων δικαστηρίων ήταν πιθανόν να δελεαστούν από την πιθανότητα επιβράβευσής τους με μια απόσπαση σε ανώτερο δικαστήριο, όπερ θα σήμαινε καλύτερες προοπτικές σταδιοδρομίας και υψηλότερες αποδοχές. Αντιστοίχως, η ανεξάρτητη άσκηση των καθηκόντων των αποσπασθέντων δικαστών θα μπορούσε να αποθαρρυνθεί, αφού αυτοί δεν θα επιθυμούσαν να διακινδυνεύσουν τυχόν ανάκληση της αποσπάσεώς τους από τον Υπουργό Δικαιοσύνης/Γενικό Εισαγγελέα [73].

139. Σε αντίθεση με τις ανωτέρω υποθέσεις, εν προκειμένω δεν μπορούν να ανιχνευθούν «κίνητρο, μέσο και ευκαιρία» σε συνάρτηση με την ενδεχόμενη έλλειψη ανεξαρτησίας των τριών συγκεκριμένων δικαστών. Όπως ήδη επισήμανα αναφορικά με τις περιστάσεις υπό τις οποίες κάποιος δικαστής διορίστηκε για πρώτη φορά επί ΛΔΠ, έτσι και εν προκειμένω διερωτώμαι *ποιος* θα ήταν, σήμερα, σε θέση να ασκήσει αδικαιολόγητες πιέσεις στους εν λόγω τρεις δικαστές, τουλάχιστον εξαιτίας ή σε συνέχεια της πλημμέλειας στη διαδικασία διορισμού τους, και *για ποιον λόγο* οι δικαστές αυτοί ενδέχεται, τουλάχιστον κατά την αντίληψη των πολιτών, να είναι επιρρεπείς να υποκύψουν σε τέτοιες πιέσεις.

140. Δεύτερον, μια εντελώς διαφορετική εικόνα αποκαλύπτεται όταν η ανάλυση διευρύνεται ώστε να ληφθούν πράγματι υπόψη «όλες οι κρίσιμες περιστάσεις», ιδίως όταν εξετάζεται ένα πιθανό τρίπτυχο «κίνητρο, μέσο και ευκαιρία» πίσω από την απόφαση του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) σχετικά με την (μη) προσήκουσα σύνθεση του KRS, στην οποία στηρίζονται όλοι οι προβληματισμοί του αιτούντος δικαστηρίου όσον αφορά το νομότυπο των διορισμών των δικαστών κατά την περίοδο από το 2000 έως το 2018. Υπό την ανωτέρω οπτική, ένας παρατηρητής με περισσότερο διερευνητική ή επικριτική διάθεση μπορεί ενδεχομένως να διερωτηθεί ποια ήταν τα πραγματικά κίνητρα για την έκδοση της αποφάσεως

[73] Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση WB κ.λπ. (σημεία 171 έως 196).

εκείνης, κατά πόσον η ίδια αυτή η απόφαση εκδόθηκε από ανεξάρτητο δικαστήριο με προσήκουσα σύνθεση [74], καθώς και πόσο αξιόπιστες είναι γενικώς οι αποφάσεις ενός οργάνου το οποίο θα μπορούσε, σήμερα, να θεωρηθεί ως εργαλείο ευεπίφορο σε καταχρήσεις [75].

141. Εν κατακλείδι, οι περιστάσεις στις οποίες αναφέρονται το τέταρτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα δεν είναι ικανές να θέσουν υπό αμφισβήτηση την ανεξαρτησία και την αμεροληψία κανενός εθνικού δικαστή, κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη.

4. Επί του έκτου και του έβδομου προδικαστικού ερωτήματος

142. Με το έκτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν υποχρεούται να εξετάσει αυτεπαγγέλτως αν το κατώτερο δικαστήριο που εξέδωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πληροί την απαίτηση περί ανεξαρτησίας η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και στο άρθρο 47 του Χάρτη προκειμένου να ελεγχθεί το κύρος της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

143. Με το έβδομο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, λαμβανομένου υπόψη του ότι βάσει του πολωνικού Συντάγματος ο διορισμός των δικαστών δεν ανακαλείται, οφείλει να μην προβεί σε έλεγχο, για τους προαναφερθέντες σκοπούς, της ανεξαρτησίας των δικαστών που εξέδωσαν την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

144. Λαμβανομένων υπόψη των απαντήσεων που δόθηκαν στα προηγούμενα ερωτήματα, παρέλκει, κατ' αρχήν, η απάντηση στα ερωτήματα αυτά.

145. Εντούτοις, χάριν πληρότητας, θα διατυπώσω ορισμένες σύντομες σκέψεις επί των ζητημάτων που θέτει το αιτούν δικαστήριο στο πλαίσιο των εν λόγω δύο ερωτημάτων. Κατ' ουσίαν, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν υποχρεούται, κατ' αρχήν, να εγείρει αυτεπαγγέλτως ζητήματα ανεξαρτησίας και αν η αρχή της ισοβιότητας των δικαστών θα μπορούσε να το εμποδίσει.

146. Όσον αφορά το έκτο προδικαστικό ερώτημα, δεν είναι απολύτως σαφές για ποιον λόγο υποβάλλεται, λαμβανομένου υπόψη του ότι ο αιτών δικαστής προφανώς οφείλει, κατά το εσωτερικό δίκαιο, να διαπιστώνει αυτεπαγγέλτως τη νομιμότητα της συνθέσεως του δικαστηρίου

[74] Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Μαΐου 2021, Xero Flor w Polsce sp. Z o.o. κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2021:0507JUD000490718), όπου κρίθηκε ότι ορισμένοι πρόσφατοι διορισμοί στο Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) είχαν γίνει κατά κατάφωρη παράβαση του εσωτερικού δικαίου και ότι η παράνομη εξωτερική επιρροή που ασκούσαν επί του εν λόγω οργάνου ο νομοθέτης και η εκτελεστική εξουσία έθιγαν την ίδια την ουσία του δικαιώματος σε «νομίμως λειτουργούν δικαστήριο» κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, ΕΣΔΑ.

[75] Βλ., επί παραδείγματι, την πλέον πρόσφατη και, κατά μία έννοια σχετική με την παρούσα διαδικασία από απόψεως των ενδιαφερομένων μερών, απόφαση του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) της 15ης Απριλίου 2021, K 20/20, όπου κρίθηκε ότι διάταξη του νόμου περί του Συνηγόρου του Πολίτη, η οποία προέβλεπε ότι ο τέως κάτοχος του αξιώματος αυτού εξακολουθούσε να ασκεί τα καθήκοντά του, ακόμη και μετά τη λήξη της θητείας του, έως τον διορισμό νέου Συνηγόρου του Πολίτη, ήταν αντισυνταγματική. Δεν γίνεται εύκολα αντιληπτό πώς είναι δυνατόν μια τέτοια διάταξη, η οποία διασφαλίζει με τρόπο απολύτως θεμιτό τη θεσμική συνέχεια σε διάφορα όργανα ανά την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένου του ίδιου του Δικαστηρίου (βλ. άρθρο 5 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης), να είναι στη βάση της αντισυνταγματική. Εντούτοις, οποιαδήποτε τέτοια νοητική σύγχυση μπορεί εύκολα να αρθεί αν ληφθεί υπόψη η συγκυρία, δηλαδή *για ποιους λόγους* υπήρχε ανάγκη εκδόσεως μιας τέτοιας αποφάσεως και *ποιος* τη χρειαζόταν.

που εξέδωσε την απόφαση επί της εφέσεως[76]. Πάντως, ως προς την ενδεχόμενη εφαρμογή του άρθρου 47 του Χάρτη, η απάντηση στις αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου μπορεί να αναζητηθεί στην απόφαση Simpson[77].

147. Με την απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι από το άρθρο 47 του Χάρτη, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον ανεξάρτητου, αμερόληπτου και νομίμως συσταθέντος δικαστηρίου, καθώς και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, προκύπτει ότι «ο δικαστής της Ένωσης πρέπει να μπορεί να εξακριβώσει αν πλημμέλεια την οποία ενείχε η επίμαχη διαδικασία διορισμού [δικαστή] ήταν δυνατόν να είχε ως αποτέλεσμα προσβολή [των προαναφερθέντων δικαιωμάτων]». Επίσης, προς εξασφάλιση της τήρησης των δικαιωμάτων αυτών, «*κάθε δικαστήριο* οφείλει να εξετάζει αν, με την εκάστοτε σύνθεσή του, συνιστά τέτοιο δικαστήριο όταν ανακύπτει επί του θέματος αυτού σοβαρή αμφιβολία». Βάσει προγενέστερης νομολογίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο συγκεκριμένος έλεγχος αποτελεί «ουσιώδη τύπο, η τήρηση του οποίου αποτελεί ζήτημα δημοσίας τάξεως και πρέπει να εξετάζεται αυτεπαγγέλτως»[78].

148. Η διατύπωση των σχετικών σκέψεων της εν λόγω αποφάσεως είναι αρκούντως σαφής: όταν δημιουργούνται *σοβαρές* αμφιβολίες αναφορικά με τη σύνθεση της έδρας του δικαστηρίου –επί παραδείγματι λόγω ενδεχόμενου ελαττώματος στη διαδικασία διορισμού ενός ή περισσοτέρων εκ των οικείων δικαστών– *κάθε δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης* οφείλει να εξετάζει το ζήτημα αυτό, εν ανάγκη και αυτεπαγγέλτως. Επομένως, μολονότι η απόφαση Simpson είχε ως αντικείμενο ένδικη διαδικασία διεξαγόμενη ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι αρχές οι οποίες απορρέουν από την απόφαση αυτή ισχύουν και για τα εθνικά δικαστήρια κάθε φορά που τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 47 του Χάρτη.

149. Εντούτοις, όπως εκτέθηκε στα προηγούμενα μέρη των παρουσών προτάσεων, εν προκειμένω δεν προκύπτει κανένα συγκεκριμένο στοιχείο το οποίο να συνηγορεί υπέρ μιας πιθανής έλλειψης ανεξαρτησίας των δικαστών που εξέδωσαν την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

150. Όσον αφορά το έβδομο προδικαστικό ερώτημα, δεν αντιλαμβάνομαι, όπως και η Επιτροπή, με ποιον τρόπο η αρχή της ισοβιότητας των δικαστών –αρχή η οποία κατοχυρώνεται, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, στο πολωνικό Σύνταγμα– θα εμπόδιζε το αιτούν δικαστήριο να εγείρει ζήτημα σχετικό με την ανεξαρτησία των οικείων δικαστών λόγω προβαλλόμενης παράνομης διαδικασίας διορισμού.

151. Το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να υπονοεί ότι, αφ’ ης στιγμής δικαστής διοριστεί επισήμως βάσει του εθνικού δικαίου, ο διορισμός του δεν μπορεί να ανακληθεί και η απόφαση περί του διορισμού του δεν μπορεί να ακυρωθεί, παρά το γεγονός ότι ο διορισμός αυτός μπορεί να μην είναι νόμιμος υπό το πρίσμα των απαιτήσεων ανεξαρτησίας τις οποίες θέτει το δίκαιο της Ένωσης, διότι τούτο θα προσέκρουε στην αρχή της ισοβιότητας.

152. Εξακολουθώ να μην αντιλαμβάνομαι ούτε τις παραδοχές από τις οποίες εκκινεί, κατά τα φαινόμενα, το αιτούν δικαστήριο ούτε τα συμπεράσματα που συνάγονται από αυτές.

[76] Βλ. σημεία 13 και 88 των παρουσών προτάσεων.

[77] Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Επανεξέταση Simpson και HG κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-542/18 RX-II και C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, ιδίως σκέψεις 75 έως 82).

[78] Όπ.π., σκέψεις 53 έως 58. Η υπογράμμιση δική μου.

153. Πρώτον, και για μία ακόμη φορά, το αιτούν δικαστήριο εστιάζει μάλλον σε ένα συγκεκριμένο ζήτημα το οποίο εξετάζει μεμονωμένα, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό, πολύ αφηρημένα, μια ψευδή αντίφαση. Μολονότι, κατά το εθνικό δίκαιο, η απόφαση διορισμού δικαστή δεν υπόκειται σε έλεγχο και σε ακύρωση, ουδόλως προκύπτει ότι οι αποφάσεις του ίδιου του δικαστή είναι ανέλεγκτες ή ότι, υπό την επιφύλαξη της τήρησης όλων των αναγκαίων κανόνων και διαδικασιών, αυτός δεν μπορεί να παυθεί μέσω πειθαρχικής ή άλλης σχετικής διαδικασίας.

154. Δεύτερον, δεν αντιλαμβάνομαι με ποιον τρόπο τίθεται στην υπόθεση της κύριας δίκης ζήτημα εφαρμογής της αρχής της ισοβιότητας των δικαστών, όπως γίνεται κοινώς αντιληπτή. Ο αιτών δικαστής καλείται να κρίνει επί του παραδεκτού αιτήσεως αναιρέσεως που έχει ασκηθεί ενώπιον του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου). Είναι προφανές ότι δεν πρόκειται, παραδείγματος χάρη, για κάποια πειθαρχική διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας θα μπορούσε να ληφθεί απόφαση για την παύση του ή για την επιβολή άλλης κυρώσεως σε βάρος του. Κατά συνέπεια, δεν διαπιστώνω *άμεση* σύγκρουση μεταξύ της αρχής της ισοβιότητας των δικαστών και της δυνατότητας αναιρέσεως αποφάσεως εκδοθείσας κατ' έφεση λόγω προβαλλόμενης παράτυπης συνθέσεως της έδρας του δικαστηρίου.

155. Τρίτον, ούτε *έμμεση* σύγκρουση διαπιστώνω συναφώς. Κατά τη γνώμη μου, οι εκτιμήσεις που διατυπώνονται στη διάταξη περί παραπομπής παραβλέπουν δύο σημαντικά στοιχεία, τα οποία αφορούν, τη φύση της αρχής της ισοβιότητας και τη σχέση της με τις γενικές αρχές του δικαίου αντιστοίχως.

156. Αφενός, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, προς διασφάλιση της ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος, πρέπει να υφίστανται ορισμένες εγγυήσεις προκειμένου να προστατεύονται τα πρόσωπα στα οποία έχει ανατεθεί δικαιοδοτικό έργο, όπως εγγυήσεις κατά της παύσεως από την υπηρεσία. Η αρχή της ισοβιότητας επιτάσσει, ιδίως, «να έχουν οι δικαστές τη δυνατότητα να παραμένουν στη θέση τους έως τη συμπλήρωση του υποχρεωτικού ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως ή έως τη λήξη της θητείας τους οσάκις αυτή έχει ορισμένη χρονική διάρκεια» [79].

157. Εντούτοις, συγχρόνως, το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές ότι η ισοβιότητα δεν έχει, ούτε και μπορεί να έχει, «εντελώς απόλυτο χαρακτήρα». Η ισοβιότητα, και γενικότερα η ανεξαρτησία των δικαστών στην εγγύηση της οποίας αποσκοπεί, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη λογοδοσία των δικαστών. Πράγματι, η αρχή της ισοβιότητας επιδέχεται εξαιρέσεις, εφόσον «το δικαιολογούν θεμιτοί και επιτακτικοί λόγοι, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας». Επί παραδείγματι, το Δικαστήριο επισήμανε ότι «είναι κοινώς παραδεκτό ότι οι δικαστές μπορούν να παυθούν από τα καθήκοντά τους εφόσον κριθεί ότι είναι ακατάλληλοι για την άσκησή τους λόγω αδυναμίας ή σοβαρού παραπτώματος, τηρουμένων των προσηκουσών διαδικασιών» [80].

158. Βεβαίως, η σχέση μεταξύ, αφενός, της αρχής της ισοβιότητας και, αφετέρου, της αρχής της ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος, και των δικαιωμάτων αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και δίκαιης δίκης, εγείρει πράγματι κάποια πολύ λεπτά ζητήματα όσον αφορά τη μεταξύ τους σχέση. Πρέπει να επιτυγχάνεται εξισορρόπηση των σχετικών συμφερόντων, τα οποία ενίοτε ενδέχεται να τείνουν προς διαφορετικές διευθύνσεις, αναλόγως των περιστάσεων της εκάστοτε περιπτώσεως. Η εν λόγω εξισορρόπηση δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί κατά τρόπο αφηρημένο, όπως αφήνει να εννοηθεί το αιτούν δικαστήριο στο έβδομο προδικαστικό ερώτημά του.

[79] Βλ. απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Governo della Repubblica italiana (Καθεστώς των Ιταλών Ειρηνοδικών) (C-658/18, EU:C:2020:572, ιδίως σκέψεις 47 και 48 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[80] Όπ.π., σκέψη 48.

159. Εντούτοις, καμία λογική προσέγγιση του ζητήματος δεν μπορεί να οδηγήσει στο να γίνει δεκτή η θέση που υπονοείται με την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως. Αντιθέτως, η ίδια αυτή η θέση οδηγεί στην εξής παράδοξη κατάσταση: προκειμένου να διαφυλαχθεί η ανεξαρτησία των δικαστών, θα πρέπει να προστατεύονται και οι δικαστές που δεν είναι ανεξάρτητοι.

160. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Αντιθέτως, σε μια κοινωνία η οποία διέπεται από το κράτος δικαίου και στην οποία πρέπει να κατοχυρώνονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών –όπως είναι τα δικαιώματα πραγματικής δικαστικής προστασίας και δίκαιης δίκης– ισχύει το ακριβώς αντίθετο από εκείνο που υποστηρίζει το αιτούν δικαστήριο. Θα μπορούσε μάλιστα να υποστηριχθεί ότι, για τον σκοπό αυτό, η «μη ισοβιότητα» των μη ανεξαρτήτων δικαστών είναι εξίσου σημαντική με την «ισοβιότητα» των ανεξάρτητων δικαστών. Πράγματι, η ύπαρξη δικαστών οι οποίοι είναι υποχείρια ορισμένων πολιτικών, οικονομικών ή άλλων ιδιωτικών συμφερόντων πλήττει τον πυρήνα μιας έννομης τάξεως η οποία διέπεται από το κράτος δικαίου και μιας δημοκρατίας η οποία στηρίζεται στη διάκριση των εξουσιών.

161. Επ' ουδενί εννοώ με τα παραπάνω ότι οποιοσδήποτε δικαστής του οποίου ο διορισμός εγείρει ζητήματα ανεξαρτησίας θα πρέπει *αυτοδικαίως* να παύεται από τα καθήκοντά του και να ακυρώνονται οι αποφάσεις του. Ωστόσο, μια έννομη τάξη πρέπει να μπορεί να διασφαλίζει την τήρηση της αρχής της ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος. Η ως άνω διαπίστωση με οδηγεί στην τελευταία μου επισήμανση.

162. Αφετέρου, όπως προαναφέρθηκε, δεν εγείρουν όλες οι πλημμέλειες στη διαδικασία διορισμού δικαστή προβλήματα ανεξαρτησίας. Δεν υφίσταται αυτοματισμός συναφώς[81]. Επίσης δεν υφίσταται αυτοματισμός ούτε όσον αφορά τις συνέπειες που απορρέουν από τη διαπίστωση ότι ένα πρόσωπο το οποίο διορίστηκε εσφαλμένα, ιδίως όταν η παρανομία απορρέει από παραβίαση της αρχής της ανεξαρτησίας. Αντιθέτως, υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, πρέπει να κρίνεται αν υφίσταται εύλογη σχέση μεταξύ των κανόνων ή των αρχών που παραβιάστηκαν, της σοβαρότητας της διαπραχθείσας παραβάσεως και του είδους και της εκτάσεως των διαθέσιμων διορθωτικών μέτρων (και, εν ανάγκη, των κυρώσεων που επιβάλλονται στους παραβάτες), υπό το πρίσμα των πραγματικών περιστατικών και των περιστάσεων της εκάστοτε υποθέσεως[82].

163. Οι γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης, όπως, μεταξύ άλλων, η αναλογικότητα, η ασφάλεια δικαίου, ο σεβασμός του δεδικασμένου και ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας, ασφαλώς δεν θα είναι άσχετες με την εκτίμηση του ζητήματος αν τα εθνικά ένδικα βοηθήματα και μέσα εξασφαλίζουν τον σεβασμό και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης.

164. Επομένως, δεν διακρίνω κάποια διάσταση μεταξύ, αφενός, της ενδεχόμενης διαπιστώσεως ότι ο διορισμός δικαστή ενείχε διαδικαστική πλημμέλεια (ακόμη και όταν αυτή είναι ικανή να δημιουργήσει στους πολίτες αμφιβολίες ως προς την ανεξαρτησία του) και, αφετέρου, της αρχής της ισοβιότητας των δικαστών.

[81] Βλ. επίσης απόφαση του ΕΔΔΑ της 1ης Δεκεμβρίου 2020, Guðmundur Andri Ástráðsson κατά Ισλανδίας (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418), κοινή εν μέρει συντρέχουσα, εν μέρει μειοψηφούσα γνώμη των δικαστών O'Leary, Ravarani, Kucsko-Stadlmayer και Ilievski, ιδίως § 53.

[82] Επί της συσχετίσεως αυτής, γενικά, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση An tAire Talmhaíochta Bia agus Mara κ.λπ. (C-64/20, EU:C:2021:14, σημεία 34 έως 63).

V. Πρόταση

165. Προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο προδικαστικό ερώτημα του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Πολωνία) την εξής απάντηση:

– Προκειμένου να κρίνει αν έχει τηρηθεί η αρχή της ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη όλα τα κρίσιμα στοιχεία καθώς και, όπου είναι αναγκαίο, τους συγκεκριμένους λόγους και σκοπούς των εθνικών μέτρων που μπορεί να έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη περίπτωση. Στο πλαίσιο αυτό, ενδέχεται να είναι κρίσιμα τόσο στοιχεία τυπικού και θεσμικού χαρακτήρα όσο και στοιχεία που άπτονται της προκειμένης υποθέσεως, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές της και με τις ιδιαιτερότητες της ή των εφαρμοστέων διατάξεων της Ένωσης. Η σημασία των εν λόγω στοιχείων δεν πρέπει να αξιολογείται αυτοτελώς ή μεμονωμένα, αλλά πρέπει να εκτιμάται εντός του ευρύτερου νομικού και θεσμικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται·

– Οι περιστάσεις στις οποίες αναφέρονται το πρώτο, το δεύτερο, το τρίτο, το τέταρτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα δεν είναι ικανές να θέσουν εν αμφιβόλω την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των εθνικών δικαστών, κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων·

– Το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων έχει την έννοια ότι επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση να ελέγχουν αν πλημμέλεια της διαδικασίας διορισμού δικαστή μπορεί να συνεπάγεται προσβολή των δικαιωμάτων που παρέχονται από το δίκαιο της Ένωσης. Σε περίπτωση που ανακύπτει πραγματική και σοβαρή αμφιβολία ως προς τούτο, το ζήτημα πρέπει να εξετάζεται από το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως. Η αρχή της ισοβιότητας των δικαστών δεν εμποδίζει τα εθνικά δικαστήρια να διενεργούν τον σχετικό έλεγχο.